

**RABIN PROFESOR
ABRAHAM SKÓRKA**

DOKTOR HONORIS CAUSA

KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II

Lublin
15 października 2023 r.

Niniejsza książka ukazuje się w serii
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
„Doktorzy Honoris Causa” Nr 23

Tłumaczenie na j. angielski

Marcin Turski

Tłumaczenie dyplomu na j. łaciński

ks. Tadeusz Gacia

Lublin 2023

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

www.kul.pl

RABIN PROF. ABRAHAM SKÓRKA

SUMMIS AUSPICIIS APOSTOLICAE SEDIS
NECNON
SERENISSIMAE REI PUBLICAE POLONORUM

NOS

MIROSLAUS KALINOWSKI
SACRAE THEOLOGIAE DOCTOR HABILITATUS,
SACRAE THEOLOGIAE STUDIORUM PROFESSOR,
IN CATHOLICA UNIVERSITATE LUBLINENSI PROFESSOR ORDINARIUS
EIUSDEMQUE H.T. RECTOR MAGNIFICUS

MARCUS LECHNIAK
SCIENTIARUM HUMANARUM IN PHILOSOPHIA DOCTOR HABILITATUS,
IN CATHOLICA UNIVERSITATE LUBLINENSI PROFESSOR EXTRAORDINARIUS
AC FACULTATIS PHILOSOPHIAE H.T. DECANUS SPECTABILIS

MIROSLAUS WRÓBEL
SACRAE THEOLOGIAE DOCTOR HABILITATUS,
SACRAE THEOLOGIAE STUDIORUM PROFESSOR,
IN CATHOLICA UNIVERSITATE LUBLINENSI PROFESSOR ORDINARIUS
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

IN CLARISSIMUM DOMINUM RABINUM

ABRAHAM SKORKA

DISPUTATOREM EGREGIUM ET DIALOGI INTER RELIGIONES INSERTI MAGISTRUM INDEFESSUM, VIRUM
PRUDENTISSIMUM IUXTA AC INTEGERRIMUM QUI VIA VERITATIS PROCEDIT, VERBUM DEI DILIGIT, PACEM
DEI IN VITAM INFERT, VIRUM PRAESTANTISSIMUM QUI DE RATIONIBUS QUAE INTER CHRISTIANOS
ET IUDAEOS INTERCEDUNT PROMOVENDIS DEQUE INTERDISCIPLINARIIS STUDIIS SCIENTIFICIS QUAE
RATIONEM ET FIDEM INTER SE APTE CONCINNEQUE COMPONENT OPTIME MERUIT

E SENTENTIA CONSILII INSTITUTI PHILOSOPHIAE
A SENATU ACADEMICO COMPROBATA

DOCTORIS PHILOSOPHIAE HONORIS CAUSA

NOMEN ET DIGNITATEM, IURA ET PRIVILEGIA CONTULIMUS
IN EIUSQUE REI FIDEM HOC DIPLOMA SIGILLO MAIORE
CATHOLICAE UNIVERSITATIS LUBLINENSIS IOANNIS PAULI II
SACRATISSIMO CORDI IESU DICATAE SANGIENDUM CURAVIMUS

DATUM LUBLINI, DIE QUINTO ET DECIMO MENSIS OCTOBRIS A.D. BIS MILLESIMO VICESIMO TERTIO

RECTOR

MIROSLAUS KALINOWSKI

PROMOTOR

DECANUS

MIROSLAUS WRÓBEL

MARCUS LECHNIAK

Uchwała Senatu
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
z dnia 1 czerwca 2023 r.
w sprawie nadania tytułu doktora *honoris causa* KUL
prof. Abrahamowi Skórcie
(231/2023)

Na podstawie art. 28 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 742) oraz § 9 ust. 2 Statutu KUL, Senat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, na wniosek Dziekana Wydziału Filozofii po pozytywnym zaopiniowaniu przez Radę Instytutu Filozofii i po uzyskaniu opinii Kapituły ds. Tytułów Honorowych, Medali i Odznaczeń, nadaje tytuł doktora *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II prof. Abrahamowi Skórcie.

Przez nadanie tego tytułu Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II pragnie wyrazić szacunek i uznanie dla działalności prof. Abrahama Skórki, wybitnego intelektualisty i nauczyciela judaizmu, a także uniwersalnego mędrca i człowieka dialogu chrześcijańsko-żydowskiego.

Ks. prof. dr hab. Mirosław Kalinowski
Rektor KUL

Słowo Rektora KUL z okazji uroczystości nadania tytułu doktora *honoris causa* KUL rabinowi prof. Abrahamowi Skórcie

Żyjemy w dobrych czasach dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu zapewne trudno byłoby sobie wyobrazić sytuację, w której rabin otrzymywał będzie doktora *honoris causa* na katolickim uniwersytecie, przy udziale i ku radości licznie zgromadzonych tu przedstawicieli Kościoła katolickiego. Nie byłoby to możliwe bez Soboru Watykańskiego II, który swoją słynną Deklaracją *Nostra aetate* z 1965 otworzył nowy etap w historii relacji między Żydami i chrześcijanami. W nr. 4 tejsze Deklaracji czytamy „Skoro więc tak wielkie jest dziedzictwo duchowe wspólne chrześcijanom i Żydom, święty Sobór obecny pragnie ożywić i zalecić obustronne poznanie się i poszanowanie, które osiągnąć można zwłaszcza przez studia biblijne i teologiczne oraz przez braterskie rozmowy” (NA 4). Braterskie i siostrzane rozmowy budować mają od tej pory nową atmosferę w relacjach między chrześcijanami i Żydami, w których nie ma już mowy o Izraelu odrzuconym przez Boga z powodu nieprzyjęcia Ewangelii. Izrael pozostaje wciąż ukochanym Bożym ludem.

Ziarna dialogu zasiane przez Sobór były następnie pielęgnowane przez kolejnych papieży oraz ustanowioną w 1974 r. Komisję ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem. Po wiekach a nawet mileniach funkcjonowania

obok siebie, stwierdza Komisja w swoim pierwszym dokumencie, okazuje się, że musimy się na nowo poznać i zrozumieć. Zrozumieć także „trudności, jakie dusza żydowska, słusznie przeniknięta wysokim i bardzo czystym pojęciem boskiej transcendencji, odczuwa przed tajemnicą Słowa Wcielonego”. Wspólna modlitwa, poznawanie własnych tradycji liturgicznych oraz zgłębiania Słowa Bożego, to najpewniejsza droga do ponownego zbliżenia się chrześcijan i Żydów. Czas zacząć się znowu słuchać i poznawać takimi, jakimi jesteśmy dziś, po wielu wiekach rozwoju chrześcijaństwa i judaizmu. Jak stwierdza Komisja, „historia judaizmu nie skończyła się na zburzeniu Jerozolimy, lecz trwa nadal, rozwijając tradycję religijną, której znaczenie, choć jak sądzimy, uległo głębokiej przemianie po Chrystusie, zachowuje wielkie bogactwo wartości religijnych”. Ostatecznie, zgłębiając własną tajemnicę, Kościół spotyka się z tajemnicą Izraela, która pozwala mu lepiej zrozumieć własną tożsamość.

Nikt nie zrobił chyba więcej dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego od patrona, profesora, wykładowcy naszego Uniwersytetu i naszego wielkiego rodaka, Jana Pawła II. Jako pierwszy z papieży w roku 1986 odwiedził on rzymską synagogę, wypowiadając tam słynne słowa o Żydach jako naszych umiłowanych braciach w wierze. Jan Paweł II w swoich wypowiedziach jasno podkreślał to, co nie wszystkim wydawało się jasne: między Izraelem biblijnym a współczesnym judaizmem istnieje ciągłość historii i tożsamości oparta na objawieniu Starego Testamentu. Do wszystkich naszych żydowskich braci i sióstr odnoszą się słowa św. Pawła: „gdy chodzi o wybranie, są oni – ze względu na praojców – umiłowani. Bo dary łaski i wezwanie Boże są nieodwołalne” (Rz 11,28-29). Jan Paweł II, który na własne oczy oglądał dramat II Wojny Światowej i Holokaustu szczególnie wiele uwagi przywiązywał także do pielęgnowania pamięci o Szoah, będącej moralnym imperatywem do zacieśniania więzów między chrześcijanami i Żydami. W jednym ze swoich przemówień z 1994 uświadamiał nam: „Moglibyśmy narazić na ponowną śmierć tych, którzy raz już umarli wśród okropnych męczarni, gdybyśmy nie pragnęli gorąco sprawiedliwości, gdybyśmy nie uczynili wszystkiego, aby zapobiec

zwycięstwu zła nad dobrem, którego doświadczyły już miliony synów narodu żydowskiego. (...) Ludzkość nie może pozwolić, by to wszystko wydarzyło się raz jeszcze”.

Jan Paweł II przekazywał swoją myśl związaną z judaizmem także podczas wykładów i pracy naukowej na KUL. Wskazywał nam na konieczność dialogu, wzajemnego zrozumienia i czerpania z więzi braterstwa, wynikających z wiary w jedynego Boga oraz dziedzictwa Starego Testamentu.

Mając takiego patrona jak Jan Paweł II, nasz Uniwersytet nie może pozostać obojętnym na rozwój i pogłębianie relacji chrześcijańsko-żydowskich. Stąd właśnie rok temu, 17 października 2022, na KUL zostało powołane do istnienia Centrum Relacji Katolicko-Żydowskich im. Abrahama J. Heschela. Instytucja ta stawia sobie za cel promowanie dialogu chrześcijańsko-żydowskiego w wymiarze międzynarodowym, w potrójnym obszarze naukowo-badawczym, edukacyjnym oraz kulturowym. Opieramy się na Biblii jako źródle wspólnych wartości oraz tradycji dzielonych przez chrześcijan i Żydów. Upamiętniamy przeszłość i odkrywamy nasze wspólne korzenie religijno-kulturowe, aby budować pełną pokój i wzajemnego szacunku przyszłość. Chcemy kształcić młodzież w duchu dialogu, zasadzającego się na zrozumieniu i poszanowaniu własnej tożsamości, przy równoczesnym otwarciu i szacunku wobec innych wyznań i kultur. Chcemy promować kulturę ducha, ukazując wzajemne przenikanie się kultur żydowskiej, polskiej i europejskiej.

Za swego patrona Centrum obrało sobie wielkiego myśliciela, żydowskiego filozofa i teologa, rabina Abrahama Joshuę Heschela. Urodzony w Warszawie w 1907 r. Heschel ocalał z pożogi Holokaustu, wyjeżdżając do Ameryki, i osiadł w Nowym Jorku, gdzie uczył do końca swego życia żydowskiej etyki i mistycyzmu. Aktywnie włączał się w życie społeczne, uczestnicząc choćby w słynnym marszu z Martinem Lutherem Kingiem z Selma do Montgomery (1965). Był także gorącym orędownikiem dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, reprezentując Żydów amerykańskich podczas obrad soborowych i uczestnicząc w pracach nad Deklaracją *Nostra aetate*.

Mam wrażenie, że rabin Abraham Skórka, któremu mamy dziś zaszczyt wręczyć doktorat *honoris causa*, pod wieloma względami przypomina Abrahama Joshuę Hechela. Łączy ich nie tylko wspólne, należące do wielkiego patriarchy Izraela imię – Abraham. Tak jak Heschel inspiracji dla współczesnego judaizmu szukał w Starym Testamencie i nauczaniu proroków, tak rabin Skórka jako profesor nauczał literatury biblijnej. Jak Heschel angażował się w sprawy społeczne i „modlił się nogami” podczas marszy w obronie praw człowieka, tak rabin Skórka w przejmujący sposób razem z Papieżem Franciszkiem wzywa do modlitwy o pokój dla Ukrainy, Europy i świata. Wreszcie nasz szacowny gość jest także gorącym zwolennikiem dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Praktykował go jeszcze wówczas, gdy Papież Franciszek był arcybiskupem Buenos Aires, i podtrzymuje ten dialog, odwiedzając swojego przyjaciela na Watykanie. Wzmianki o „dialogu i przyjaźni z synami Izraela” w *Evangelii gaudium* (248) oraz wypowiedziach Papieża Franciszka zawdzięczamy zapewne rabinowi Skórce.

Rabin Abraham Skórka nie jest w Polsce po raz pierwszy. Odwiedzał już Kielce i Łódź, rodzinne strony swoich rodziców, przyjmując w 2016 r. tytuł Człowieka Pojednania. Otrzymał już także w swoim życiu niejedyn doktorat *honoris causa*, ufamy jednak, że ta ceremonia zapisze się w jego pamięci w sposób szczególny. Jest przecież na uniwersytecie, na którym wykładał wielki orędownik dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, Jan Paweł II. W Lublinie żył i nauczał wielki Jakub Icchak Horowic, zwany także „Widzącym z Lublina”, przywódca ruchu chasydzkiego. Tu wreszcie mieściła się przed wojną słynna Jeszywas Chachmej, największa uczelnia talmudyczna na świecie. Te ziemie Żydzi nazywają czasem swoją utraconą Atlantydą. Tragedia wojny zamieniła fizyczne miejsca w popiół, ale nie zdołała spopielić pamięci, dziedzictwa ducha i myśli ludzkiej. One, jak pisze Byron Sherwin, żyją we współczesnych Żydach, żyją także w nas. Jesteśmy tu dziś po to, aby to wielkie chrześcijańsko-żydowskie i polsko-żydowskie dziedzictwo ducha rozwijać i pielęgnować. Światu ogarniętemu wojną, która toczy się tuż za naszą granicą na Ukrainie mówimy

wspólnie, że dialog jest możliwy i konieczny, jest jedyną drogą do lepszej przyszłości. Razem możemy osiągnąć znacznie więcej. I cieszymy się, że stajemy dziś razem na Katolickim Uniwersytecie w Lublinie, który chce być ambasadorem dialogu, pojednania i pokoju w świecie. *Naszym wspólnym zadaniem i wielkim wyzwaniem, jest przekazywanie tych wartości młodym ludziom, wykorzystując współczesne środki komunikacji. To od nich zależy przyszłość relacji katolicko-żydowskich, ale także to w jaki sposób kolejne generacje będą sytuowały miejsce religii i wyznań w życiu społecznym.*

Prof. dr hab. Stanisław Krajewski
Wydział Filozofii UW
Współprzewodniczący Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów

Opinia

dot. rabina prof. Abrahama Skórki
w związku z postępowaniem zmierzającym
do przyznania mu doktoratu *honoris causa* KUL

W odpowiedzi na pismo Rektora KUL z 20.04.2023 r. wyrażam pozytywną opinię o propozycji przyznania doktoratu *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II rabinowi profesorowi Abrahamowi Skórce, znanemu w Argentynie i gdzie indziej poza Polską jako Abraham, ew. Armando, Skorka. Oto uzasadnienie tej opinii.

Abraham Skórka jest naukowcem, rabinem, teologiem i nauczycielem judaizmu. Urodzony w Argentynie w 1950 roku, w 1973 r. zakończył studia na wydziale chemii. Jednocześnie ukończył studia rabinackie i został rabinem. W 1979 r. uzyskał na uniwersytecie w Buenos Aires doktorat na podstawie pracy z dziedziny biofizyki. Dotyczyła ona przenikalności błon nabłonkowych. Wyniki badań, których jest współautorem, były publikowane np. w czasopiśmie poświęconym fizjologii porównawczej. Dr Skórka ma zatem doświadczenie w badaniach naukowych na pograniczu biologii, fizyki i chemii. Potem studiował jeszcze w żydowskim seminarium rabinicznym Jewish Theological Seminary of America w Nowym

Jorku – najważniejszym ośrodkiem judaizmu konserwatywnego, który stara się łączyć tradycje religijne z nowoczesnością, między innymi z nauką uniwersytecką.

Jednocześnie, od 1973 roku był rabinem kongregacji w Buenos Aires, głównie – od 1976 do 2018 r. – synagogi Benei Tikva. Był ponadto przez około dwadzieścia lat rektorem Latinoamerykańskiego Seminarium Rabinicznego oraz w latach 1984 – 2018 przewodniczącym sądu rabinicznego na Amerykę Łacińską, działającego w ramach organizacji rabinów konserwatywnych – The Rabbinical Assembly. Oprócz tego był wykładowcą nie tylko w seminarium rabinicznym, ale też na uniwersytetach w Buenos Aires, a po przejściu na emeryturę w 2018 roku na uniwersytetach amerykańskich – w Filadelfii (Saint Joseph's University, Gratz College) i obecnie w Waszyngtonie (Georgetown University).

Jego osiągnięcia naukowe, nauczycielskie i organizacyjne są znaczące, a jego rola w życiu żydowskim Argentyny i całej Ameryki Płd. jest wybitna. Jednak to nie te zasługi stanowią podstawę do przyznania mu doktoratu honorowego. Powodem do tak nadzwyczajnego wyróżnienia jest jego aktywność w zakresie dialogu międzyreligijnego, a zwłaszcza chrześcijańsko-żydowskiego. To na niej skupiam się poniżej. Należy nadmienić, że za tę właśnie działalność otrzymał on już doktoraty honorowe od kolejno: The Jewish Theological Seminary of America (Nowy Jork, 2011), Papieskiego Uniwersytetu Katolickiego Argentyny (Buenos Aires, 2012), Sacred Heart University (USA, 2013), Holy Family University (USA, 2021), Saint Joseph's University (Filadelfia, USA, 2022), a ostatnio Uniwersytetu w Trnawie (Słowacja, 2023).

Rabin Skórka otrzymał też wiele innych nagród i wyróżnień. Na szczególną uwagę zasługuje tytuł „Człowieka pojednania”, który dostał w 2015 roku od Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów (której współprzewodniczącym jest autor tych słów). Tytuł ten jest przyznawany za wybitny wkład do dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, zwłaszcza w Polsce. Rabin bywał w Polsce, ukazały się jego teksty (np. w książkach wydanych przez KUL pod redakcją S. Żurka), a jego wspólna z kard. Bergoglio

książka *W niebie i na ziemi* jest ważną publikacją, wyraźnie zauważalną w polskim dialogu. Co więcej, Polska jest niebagatelnym punktem odniesienia dla tego argentyńskiego Żyda. Jego rodzice przyjechali do Ameryki z Polski i choć ich życie uległo radykalnej zmianie kontynuowali swoisty przedwojenny nurt życia polskiego, a mianowicie żydowską religijność i kulturę w języku jidysz. Jidysz jest pierwszym językiem rabina Skórki. Choć więc funkcjonuje on w obu Amerykach oraz na poziomie światowym i w łączności z Izraelem, jego powiązanie z Polską jest znaczące w sposób szczególny.

Na czym polegają wybitne dokonania rabina Skórki? Dotyczą one relacji chrześcijańsko – żydowskich, a zwłaszcza tego ich aspektu, który się określa mianem dialogu.

W potocznym rozumieniu dialog międzyreligijny może oznaczać różne rzeczy: niezobowiązujące rozmowy, spotkania dyplomatyczne, poznawanie innej wiary, zaangażowane dyskusje o sprawach historycznych i teologicznych, próby przekonywania i nawracania. Niektóre z tych działań mogą być cenne i pożyteczne, inne – jak dążenie do nawracania – są wątpliwe, bo niszczą zaufanie. Żadna z tych relacji nie jest – w moim poczuciu – czymś tak wartościowym, żeby uważać ją za godną nadzwyczajnego wyróżnienia.

Albowiem głęboki dialog międzyreligijny jest czymś innym: to jednoczesne afirmowanie swojej tożsamości, dawanie świadectwa o swojej tradycji, a zarazem pełna akceptacja innej religijności, spotkanie pełne obustronnego szacunku i uznania dla drugiej strony. Innymi słowy, jest to docenienie ważności tej innej tradycji religijnej z perspektywy swojego własnego wyznania, brak oczekiwania, że ta inna religijność dostosuje się do mojej, a także gotowość do uznania komplementarności, czyli tego, że ten drugi wnosi coś ważnego, czego moja strona nie potrafi dostarczyć. Dialog w tak poważnym sensie jest trudny, wymaga szczególnego nastawienia, które może trwać krótko czy wręcz chwilę, jego cel nie jest z góry określony. Do kogo możemy się odwołać, żeby wskazać propagatorów tak rozumianego dialogu? Uważam, że wielkim filozofem dialogu jest

Martin Buber, wielkim teoretykiem dialogu jest Raimon Panikkar, wielkim prorokiem dialogu jest Abraham Joshua Heschel. Należy zapytać, kto jest wielkim praktykiem dialogu. Jedno nazwisko przychodzi od razu na myśl: Jan Paweł II. Choć w ostatnich latach w debacie publicznej coraz bardziej krytykuje się jego zachowanie w odniesieniu do skandali seksualnych w Kościele, co spowodowało zdecydowaną erozję jego wizerunku, to jednak, o ile mi wiadomo, nikt nie podważa jego nadzwyczajnej i wiodącej roli w spotkaniach międzyreligijnych, np. organizacji spotkań wieloreligijnych w Asyżu czy spotkania się z Żydami przy okazji wizyt we wszystkich krajach, gdzie są znaczące wspólnoty żydowskie. Jego postawę kontynuuje obecny papież Franciszek. Wedle rabina Skórki dla tego papieża „dialog jest fundamentalną normą postępowania”¹. A w związku z nim wyłania się postać samego rabina Skórki.

Otóż w moim przekonaniu Abraham Skórka może być uznany za mistrza praktyki dialogu międzyreligijnego. Jeśli chodzi o praktykowanie dialogu, mało kto może się z nim równać.

Oczywiście najbardziej znana – zasłużenie! – jest jego przyjaźń z kard. Jorge Bergoglio, który został papieżem. Zapraszali się wzajemnie, żeby mogli coś wygłosić do tej drugiej społeczności, współdziałali w sprawach społecznych i brali udział w uroczystościach. Utrzymali bliski kontakt, gdy kardynał został papieżem. Przede wszystkim prowadzili poważny dialog, wykazując otwartość i wzajemną akceptację.

W ich rozmowach, które były prezentowane w telewizji oraz w tłumaczonej na wiele języków książce „W niebie i na ziemi” obaj starają się zarówno prezentować swoją tradycję, jak i rozumieć religię rozmówcy. Omawiają całe mnóstwo tematów. Dzięki temu, że mają wielu czytelników, nauczają dialogu. Jest to zgodne z wypowiedzianym tam stwierdzeniem rabina Skórki: „Trzeba nieustannie nauczać poprzez przykład”². Rzeczywiście jest tak, że naucza on przez przykład, czyli sposób, w jaki prowadzi dialog. Jego teksty są godne uwagi, ale można wskazać

1 *Ludzie dialogu i ekumenizmu*, red. S. Żurek, 2021, s. 42.

2 *W niebie i na ziemi*, Znak 2013, s. 47.

podobne, jeśli chodzi o przesłanie i poziom. Niezwykłość rabina Skórki jest widoczna w rozmowach, w sposobie, w jaki je prowadzi, jego otwartości i właśnie „dialogiczności”.

Powiedzenie, że swoją aktywnością i właściwie swoim życiem uczy dialogu, brzmi ogólnikowo. Stwierdzenie takie można wyjaśnić następująco: poza nauczaniem żydowskiego prawa religijnego, zasad judaizmu i ich biblijnych korzeni rabin Skórka uczy np. zaangażowania, otwartości, szacunku dla innych ludzi. Oto ilustracje tych kwestii.

Zaangażowanie. Jednym z tematów omawianych w rozmowach z kard. Bergoglio jest relacja między religią a polityką. Rabin stwierdza: „W społeczeństwie demokratycznym nie powinny, moim zdaniem, funkcjonować powiązania między sferą świecką i religijną. Wolałbym, aby te dwa światy nie były pomieszane”³. Jednak nie chodzi mu o trzymanie się z dala od tego, czym zajmuje się polityka. Dodaje: „Podobnie jak w przeszłości, w czasach proroków, religie muszą wypowiadać się jasno w kwestiach o charakterze społecznym. Co nie znaczy, że powinny uprawiać politykę partyjną. (...) nie wolno używać trybuny religijnej do załatwiania interesów politycznych”⁴. Można dodać, iż jest to przesłanie równie aktualne w Argentynie, co w Polsce.

Otwartość. Postawa dialogiczna rabina Skórki oznacza otwartość nie tylko na inne religie, ale na wszelkich ludzi dobrej woli. Wspominając ateistów z rodzin żydowskich, którzy byli działaczami socjalistycznymi dążącymi do sprawiedliwości społecznej, mówi: „Może tamci ludzie wcale nie byli skłóceni z Bogiem; może byli skłóceni z religią.” Zgadza się z tą myślą późniejszy papież Franciszek, który dodaje: „socjaliści o korzeniach katolickich, którzy odchodzą od religii (...), zwykle popadli wcześniej w konflikt z instytucją”⁵, a potwierdzić to rozpoznanie ma przypomnienie kilku „doczesnych mariaży pewnych grup w Kościele z władzą”⁶.

3 *Op. cit.*, s. 131.

4 *Op. cit.*, s. 149-50.

5 *Op. cit.*, s. 221.

6 *Op. cit.*, s. 222.

A rabin w wywiadzie twierdzi to samo: „jeśli religia idzie w parze z władzą polityczną, to nie jest dobre połączenie”⁷. I to brzmi bardzo aktualnie w Polsce, gdzie władze państwowe i kościelne są w symbiozie, co wydaje się wygodne dla obu stron, ale grozi kompromitacją instytucji religijnych.

Szacunek. Nauczanie szacunku jest potrzebne szczególnie teraz, gdyż – jak mówi rabin – „największy problem naszego kraju polega na braku kultury porozumienia. Trapi nas wielka choroba tu, w Argentynie, a jednym z jej objawów jest brak dialogu”⁸. Nie inaczej jest przecież w Polsce, a także w Izraelu i w wielu innych krajach.

Świecąc przykładem i dzieląc się refleksją, rabin Skórka naucza postaw. To zasadniczy owoc dialogu. Jak mówi, „poważny dialog międzyreligijny wzmacnia ludzką solidarność i empatię, a także pokonuje zakorzenione uprzedzenia i stereotypy, które dzielą, nastawiając ludzi przeciwko sobie”⁹.

Ilustracją jego postawy wobec uprzedzeń może być opublikowany po polsku artykuł, w którym odnosi się on do „postawy ludności polskiej wobec eksterminacji jej żydowskich sąsiadów”. Była ona wedle rabina „złożona i wymaga bardzo szczegółowych badań, które powinny prowadzić do zgodnych z rzeczywistością wniosków”¹⁰. Jest to wyważone sformułowanie jakże różne od nawoływania do badań, które mają uzasadnić z góry założoną tezę, zgodną z jakąś polityką historyczną – a taki właśnie postulat sformułował niedawno obecny polski minister edukacji i nauki. A jeśli chodzi o szczegółowe badania, to jak wiemy, są one prowadzone w Polsce, zwłaszcza przez Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN pod kierownictwem Barbary Engelking. Rabin Skórka, nie będąc historykiem, wskazuje potrzebę rzetelnych badań z motywacji duchowych: „Napięcie między płomieniem i cieniem charakteryzuje wszystkie opisy

7 „Naprawianie świata”. Rozmowa z Jakubem Drathem. Znak 734-735/ 2016, s. 30.

8 *W niebie i na ziemi*, s. 158.

9 *Ludzie dialogu i ekumenizmu*, red. S. Żurek, s. 45.

10 Pamięć pokoleń. Pomoc Kościoła dla Żydów w Polsce podczas II wojny światowej, w *Kościół, Żydzi, jezuici. Wokół pomocy Żydom w czasie II wojny światowej*, red. Michał Wenklar, Kraków 2021, s. 17.

ratowania Żydów w Polsce podczas Szoah. Wyzwaniem pozostaje zamienianie tego płomienia w świetlany sygnał dla przyszłości...¹¹.

Rabin w swoim nauczaniu i w swoich publikacjach odnosi się do wielu aktualnych problemów społecznych. Dla przykładu aktywnie uczestniczył w refleksji nad bioetyką, co stało się pilnym zadaniem z powodu rozwoju nauki i technik medycznych. Napisał kilkadziesiąt artykułów do dziennika *La Nación*, omawiając zarówno święta żydowskie, jak syjonizm czy nawet fizykę kwantową, a także wielokrotnie przedstawiając dziedzictwo deklaracji „*Nostra aetate*”, postać papieża Franciszka i w ogóle dialog międzyreligijny, np. wspominając modlitwę, w której byli wspólnie połączeni on wraz z papieżem i ich przyjacielem z gminy muzułmańskiej przed „Ścianą zachodnią” (zwaną czasem „Ścianą płaczu”) w Jerozolimie.

Rabin podkreśla, że spotkania z kard. Bergoglio i potem papieżem Franciszkiem były zawsze doświadczeniem duchowym. Gdy mówią sobie „drogi bracie”, to „nie jest to jedynie formalnością, ale ma wyrazić głębokie uczucie, jakie mają dla siebie nawzajem”¹². Wskazuje przy tym na profetyczny rys działalności tego papieża: „Jest wiele zbieżności między Ewangelią synoptycznymi a księgami prorockimi z pokolenia Izajasza, Hozeasza, Amosa i Micheasza. To jest jeden z tych elementów religijnych, które natychmiast ustanowiły głęboki dialog między nami”¹³. Opisuje go następująco: „Widzieliśmy wartość różnic pośród tego, co wspólne. (...) każdy z nas próbował zrozumieć religijną tożsamość tego drugiego w jego własnym ujęciu oraz podzielać jego troski. (...) Dzięki zaufaniu nasz dialog toczył się swobodnie”¹⁴.

Zadanie, które stoi przed ludźmi zaangażowanymi w dialog chrześcijańsko-żydowski, takimi jak rabin Skórka, formułuje on (w wykładzie na St. Joseph's University) w sposób następujący: „po dwóch tysiącach lat nieporozumień i wielu bezowocnych dysputach potrzebujemy stworzyć

11 *Op. cit.*, s. 24.

12 Wstęp do: H. Kasimow, A. Race (eds.), *Pope Francis and Interreligious Dialogue*, 2018.

13 *Ibidem*.

14 Words weapons and the ways of peace. *L'Osservatore Romano* (Online), 28.05.2021, s. 7.

nowy język i nową gramatykę naszej relacji i dialogu.” To jest zdanie na lata i pokolenia. Albowiem, jak twierdzi, „historycznie monumentalne zbliżenie między Kościołem katolickim a narodem żydowskim jest wciąż w fazie niemowlęcej”¹⁵. Rabin Skórka ma istotny wkład do prac nad podejmowaniem tego zadania.

Wskazane powyżej cechy działalności rabina Abrahama Skórki – jego postawa, jego nauczanie, jego bezprecedensowa przyjacielska relacja z obecnym papieżem, jego wpływ na życie społeczne Argentyny i na relacje chrześcijańsko-żydowskie w jego ojczyźnie i w wielu innych krajach – dają w moim głębokim przekonaniu wystarczającą podstawę do tego, aby widzieć w nim wielkiego praktyka dialogu międzyreligijnego, prawdziwego mistrza dialogu i przyznać mu doktorat *honoris causa* każdego uniwersytetu, który naprawdę docenia sens dialogu międzyreligijnego i potrzebę religijności otwartej na dialog. Jeśli Katolicki Uniwersytet Lubelski chce należeć do takiego typu uniwersytetów, przyznanie tego doktoratu honorowego jest ze wszech miar właściwe.

¹⁵ *Dialog chrześcijańsko-żydowski – dialog międzyreligijny czy ekumeniczny?*, red. S. Żurek, 2020, s. 171.

Prof. dr hab. Jacek Wojtysiak
Instytut Filozofii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Opinia

w postępowaniu w sprawie nadania
tytułu doktora *honoris causa*
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
rabinowi profesorowi Abrahamowi Skórce

Wyrażam zdecydowanie pozytywną opinię w sprawie nadania, na wniosek Rady Instytutu Filozofii KUL, tytułu doktora *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II Rabinowi Profesorowi Abrahamowi Skórce. Przedłożone poniżej uzasadnienie mej opinii, pisanej głównie z perspektywy filozofii religii, będzie się odwoływać przede wszystkim do zasług Rabina Abrahama Skórki w dziedzinach upowszechniania mądrości biblijnej oraz prowadzenia dialogu międzyreligijnego.

Abraham Skórka (Armando Skorcka) jest osobowością nieprzeciętną. Jego działalność obejmuje co najmniej cztery wymiary: naukowy, wewnątrzreligijny, międzyreligijny oraz uniwersalno-mądrościowy. Jeśli chodzi o pierwszy wymiar, to Abraham Skórka uzyskał stopień doktora nauk chemicznych (1979, Uniwersytet w Buenos Aires) oraz prowadził

badania w zakresie biofizyki i fizjologii. Pomimo osiągnięć naukowych, to nie praca naukowa, lecz posługa religijna stała się najważniejszą pasją jego życia. Po ukończeniu *Midrasza Ha-Ivrit* (Wyzszej Szkoły Studiów Żydowskich) oraz Południowoamerykańskiego Seminarium Rabinicznego został rabinem kongregacji *Lamroth Hakol* (1973-1976) oraz *Benei Tikva* (1976-2018) w Buenos Aires. Jednocześnie pełnił ważne funkcje w różnych instytucjach żydowskich w Ameryce Południowej, a także wykładał teologię żydowską, prawo żydowskie i relacje żydowsko-katolickie w żydowskich oraz katolickich uczelniach i uniwersytetach w Buenos Aires i Filadelfii. Od 2022 r. jest profesorem studiów żydowskich i relacji żydowsko-chrześcijańskich w Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie DC. Aktywność akademicka stała się ważną częścią trzeciego wymiaru jego działalności, czyli dialogu międzyreligijnego, a w szczególności dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Rabin Abraham Skórka zaangażował się w ten dialog m.in. poprzez liczne i głębokie rozmowy z kard. Jorge Mario Bergoglio (późniejszym papieżem Franciszkiem), które zaowocowały wspólną książką *W niebie i na ziemi*¹. Ważniejsze jednak od książki (która okazała się „międzynarodowym bestsellerem”) jest to, że obaj przywódcy religijni wydali ją jako bracia i przyjaciele, dając w ten sposób wyraziste świadectwo religijnego pojednania i duchowego zbliżenia.

Zaangażowanie w dialog międzyreligijny jest tym wymiarem działalności rabina Abrahama Skórki, który przyniósł mu powszechne uznanie światowe. O tym uznaniu świadczy uzyskanie przez niego tytułu doktora *honoris causa* sześciu uniwersytetów z trzech kontynentów, a także otrzymanie licznych nagród i wyróżnień. Z tych ostatnich wymienię tylko dwie, szczególnie ważne z perspektywy relacji polsko-żydowskich, a mianowicie *Nagroda Orła Jana Karskiego* (2017) oraz nagroda *Człowiek Pojednania*

1 Wydanie w języku hiszpańskim – 2010, angielskim – 2013, polskim (z którego będą pochodzić cytaty w niniejszej opinii) – 2013 (przeł. M. Szafrąńska-Brandt, Kraków: Znak). Niejako kontynuacją tej książki-rozmowy jest książka *Rozum i wiara. Modlitwa. Godność. Solidarność* – polskie wydanie: przeł. B. Obroniecka, Kraków: Wydawnictwo M 2014. Do grona autorów-dyskutantów dołączył tu prezbiteriański biblista dr Marcelo Figueroa.

Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów (2015). Podczas uroczystości wręczenia tej drugiej nagrody rabin Abraham Skórka wygłosił wzruszające przemówienie, w którym m.in. wspomniął opowieści członków swej rodziny (która wyemigrowała z Polski do Argentyny w połowie lat dwudziestych XX wieku) na temat „szczęśliwego żydowskiego życia w Polsce dawno, dawno temu, z czasem wykorzenionego przez antysemicką nienawiść”². Ów przekaz rodzinny stanowił ważny impuls do zaangażowania się rabi-
na Abrahama Skórki w dialog chrześcijańsko-żydowski.

Postawa dialogu, wpisana w etos filozofii, jest dla mnie jako filozofa szczególnie ważna. Dlatego analizie sposobu, w jaki rabin Abraham Skórka prowadzi dialog, poświęcę niżej więcej miejsca. Zanim jednak to uczynię, zwrócę uwagę (jak już wspomniałem) na czwarty wymiar jego działalności. Otóż w przywołanych książkach, a także w innych publikacjach (mam tu na myśli przede wszystkim jego artykuły publikowane w dzienniku „La Nación” oraz książkę *Returning to Life after the Storm: Hope and Wisdom from Jewish Sources*³), Rabin zwraca się do czytelników różnych religii lub różnych postaw wobec religii jako takiej. Chce w ten sposób pomóc im „lepiej zrozumieć, jak żyć”⁴. Czyni to z żydowskiej perspektywy, gdyż uważa, że „judaizm ma aspekt uniwersalny, który jest znaczący dla każdego człowieka”⁵. W ten sposób Abraham Skórka staje się mędrce, czyli filozofem w źródłowym tego słowa znaczeniu. W swych wypowiedziach dyskutuje (nieraz polemicznie, a nieraz z aprobatą lub podziwem) z takimi współczesnymi (w szerokim znaczeniu) filozofami, myślicielami i uczonymi jak: Karol Marks, Fryderyk Nietzsche, Zygmunt Freud, Max Planck, Martin Buber, José Ortega y Gasset, Niels Bohr, Erich Fromm, Werner Heisenberg, Abraham Joshua Heschel, Ernesto Sábato, Zygmunt Bauman i Alvin Toffler.

2 Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=F7Uhx0hoBaQ&t=66s>.

3 Millburn (New Jersey): Behrman House 2021. Książka ta dotyczy bezpośrednio społecznych i religijno-moralnych problemów związanych z pandemią, ale jej treści wykraczają poza tę tematykę.

4 *Returning...*, s. xviii.

5 Tamże, s. xviii.

Jaki rodzaj mądrości oferuje nam Abraham Skórka? Jest to mądrość zakorzeniona w tradycji. Każdy problem (najczęściej o charakterze praktycznym lub egzystencjalnym) rozpatruje on w dwóch etapach. Zaczyna od obiektywnego opisu sytuacji, a następnie poszukuje w Biblii Hebrajskiej i w późniejszej tradycji żydowskiej tekstów, które tę sytuację oświetlają. Takie podejście stanowi dla nas chrześcijan wspaniałe świadectwo sięgania po Biblię jako lampę na ścieżkach naszego życia oraz daje nam głęboką lekcję czytania *tu i teraz* Biblii i jej komentarzy. Jest to lekcja uniwersalna, gdyż pokazuje, że mądrość nie jest czymś przez nas dowolnie konstruowanym, lecz jest czymś zastanym w wielopokoleniowej tradycji wspólnoty kulturowej. A bez zakorzenienia w takiej tradycji – zakorzenienia poprzez pamięć świętych słów – tracimy tożsamość. Ma rację rabin Abraham Skórka, pisząc: „Pamięć przekształca ludzi w rodziny, a rodziny w ludy i narody. [...] Bez pamięci społeczeństwa przekształcają się w tłum, a ludzie w zombie”⁶.

O uniwersalności mądrości oferowanej przez rabina Abraham Skórkę świadczy to, że bardzo wiele jego diagnoz, twierdzeń i wskazówek może być podzielane nie tylko przez wyznawców judaizmu, lecz także przez chrześcijan oraz przez wszystkie osoby poszukujące głębszego wymiaru ludzkiego życia. Abraham Skórka zgadza się z tym, że istnieje coś takiego jak prawo naturalne i że etyka powinna się opierać na zasadzie szacunku dla ludzkiego życia, a najlepszym miejscem wzrostu dla niego jest rodzina i dom będące „sanktuariami i bezpiecznymi portami”⁷. Abraham Skórka krytykuje też współczesną cywilizację, która straciła świadomość własnych poznawczych i moralnych ograniczeń, wpadając w pychę i konsumpcjonizm. Przypomina przy tym, że „brak duchowego wymiaru, osobistego wycucia Transcendencji, pozostawia ludzi w przytłaczającej samotności”⁸. I przestrzega przed redukowaniem ludzi do bycia tylko

6 Tamże, s. 26.

7 Tamże, s. 96.

8 Tamże, s. 13.

„przewoźnikami kodów genetycznych”⁹. Wzywa nas także – za Martinem Buberem – do stałego potrójnego dialogu: „dialogu z bliźnimi, dialogu z przyrodą i dialogu z Bogiem”¹⁰.

Jak już pisałem, ta ostatnia kwestia – a w szczególności kwestia międzyludzkiego i międzyreligijnego dialogu – stała się dla rabina Abrahama Skórki sprawą, której oddał swe serce. Na podstawie analizy jego pisemnych i ustnych wypowiedzi z różnych debat międzyreligijnych można zrekonstruować koncepcję dialogu, którą realizuje. W mojej rekonstrukcji zwrócę uwagę na następujące punkty.

Po pierwsze, dobry dialog cechuje się równowagą między słuchaniem a mówieniem. Dialog bez słuchania staje się aroganckim monologiem, a bez rzeczywistego wyrażania własnego zdania staje się grzecznym potakiwaniem. Rabin Abraham Skórka unika obu tych skrajności. On naprawdę słucha: odpowiada na pytania oraz docenia myśl dyskutanta, umiejętnie ją rozwijając lub uzupełniając. On także mówi, w tym sensie, że nie boi się wyjaśnić i bronić własnego stanowiska lub własnej tradycji. W pewnym momencie dyskusji z kard. Bergoglio rabin Skórka mówi tak: „Do tego momentu jesteśmy zgodni, pytanie jednak [...] w jaki sposób tę zasadę realizujemy. [...] Judaizm różni się pod tym względem od katolicyzmu”¹¹. I to jest esencja jego uczciwego sposobu dyskusowania.

Po drugie, dobry dialog (uwzględniając wspomniane różnice) szuka tego, co wspólne. Takie zwroty, jak „Podoba mi się teza, że [...]”¹² lub „Zgadzam się całkowicie”¹³, nieraz padały z ust rabina Skórki w debatach międzyreligijnych. Gdy prześledzimy jego rozmowy z kard. Bergoglio, okaże się, że obaj rozmówcy w wielu sprawach się zgadzają oraz inspirują się wzajemnie. Bardzo często się zdarza, że Rabin obrazuje myśl przyszłego Papieża cytatami z Biblii i Talmudu. W ten sposób chce podkreślić, że

9 Tamże, s. 76.

10 Tamże, s. 55.

11 *W niebie...*, s. 60.

12 *Rozum...*, s. 101.

13 *W niebie...*, s. 50.

między tradycją żydowską i tradycją chrześcijańską zachodzi duża część wspólna i że ta część wspólna jest duchowo ważna. W tym miejscu warto przypomnieć wspólny dokument, napisany przez rabina Abrahama Skórkę i kard. Wiltona Gregory, w którym zwracają uwagę na wspólne przesłanie (lub wspólne elementy przesłań i tradycji) świąt żydowskiej Paschy i chrześcijańskiej Wielkanocy, które w tym roku wypadły w tym samym czasie¹⁴.

Po trzecie, dobry dialog nie unika tematów trudnych. Rabin Abraham Skórka, zapytany przez jednego ze słuchaczy podczas debaty z abpem Grzegorzem Rysiem pt. „Zrozumieć Braci” (Łódź, 2018), dlaczego Żydzi nie uznają osoby Jezusa z Nazaretu za Mesjasza, udzielił jasnej odpowiedzi. I odpowiedź ta nie tyle miała charakter polemiczny, ile raczej polegała na wyjaśnieniu żydowskiej koncepcji Mesjasza¹⁵. W innym miejscu rabin Skórka zaznaczył, że choć „pytanie, czy Mesjasz już przyszedł, czy wciąż jest oczekiwany, podzieliła Żydów i Chrześcijan na antagonistyczne obozy”, to ważniejsze jest to, by pamiętać, że – skoro imię *Y’shu’a* znaczy „Bóg zbawia” – my wszyscy, Żydzi i Chrześcijanie, „oczekujemy pełni zbawienia dla całego stworzenia”¹⁶.

Po czwarte, dobry dialog zawiera rozumienie drugiej strony. Ten aspekt jest szczególnie ważny w dialogu międzyreligijnym. Wielec różniących się od siebie (niekiedy istotnie!) religii stanowi bowiem pewną trudność dla wyznawcy określonej religii. Spotykając przedstawiciela innej religii, może on zacząć wątpić, czy jego religia jest prawdziwa, lub pytać, dlaczego Bóg dopuścił tak wielkie religijne zamieszanie. Rabin Abraham Skórka radzi sobie z tym problemem następująco: „Dlaczego istnieją różne religie? – pytają ludzie. Sądzę, że odpowiedź brzmi tak: Ponieważ różne są indywidualne doświadczenia. Kiedy doświadczenia te skupiają

14 Zob. <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-04/easter-passover-christian-jewish-message-hope-gregory-skorka.html>.

15 Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=Vdp4Mue8igk> oraz https://www.youtube.com/watch?v=7mjN8_g-sRA.

16 *Returning...*, s. 91,

się wokół pewnego wspólnego mianownika, rodzi się religia. [...] Należać do narodu żydowskiego oznacza akceptować jego religię [...]. Chrześcijaństwo rozszerzyło pojęcie <<ludu Izraela>> na wszystkich, którzy przyjęli jego wiarę”¹⁷.

Powyższy cytat stanowi załączek czegoś, co nazwałbym żydowską teologią religii nieżydowskich. W tym ujęciu każda autentyczna religia jest czymś dobrym, gdyż wyrasta z jakiegoś indywidualnego doświadczenia Boga – doświadczenia, które formuje określoną wspólnotę ludzi. (Gdzie indziej Rabin zaznacza: „Dopóki egzystencja będzie dla nas tajemnicą, [...] będzie istnieć religia”¹⁸). Religia żydowska ma szczególny charakter ze względu na przymierze zawarte przez Abrahama z Bogiem. Natomiast chrześcijaństwo ma z religią żydowską ważne związki historyczne i teologiczne, tym bardziej, że „wiele w ideach i przesłaniu Jezusa jest elementu żydowskiego; w końcu przeniósł On orędzie proroków”¹⁹.

Celem niniejszej opinii nie jest szczegółowe dyskutowanie odpowiedzi teologicznych. Powinienem jednak w niej podkreślić, że budowanie życzliwej teologii religii innych niż własna jest dziś – w czasach zwiększonej świadomości pluralizmu religijnego – jednym z najważniejszych zadań, przed którym stoją teologowie i wierzący filozofowie. Rabin Abraham Skórka podejmuje to zadanie ze szczególną kompetencją i delikatnością. Więcej, podejmuje je bardziej w praktyce niż w teorii, a w sprawach religii praktyka jest ważniejsza niż teoria. I umie znaleźć ludzi, i dać się znaleźć przez ludzi, takich jak kard. Jorge Bergoglio – papież Franciszek, którzy reprezentują podobne dialogiczne podejście do religii oraz podobnie rozumieją dialog i umieją go wcielać w życie.

Powyższe rozważania ukazują rabina Abraham Skórkę nie tylko jako wybitnego intelektualistę i nauczyciela judaizmu, lecz także (a nawet przede wszystkim) jako uniwersalnego mędrca i człowieka dialogu. Jego uniwersalne przesłanie, które nam swymi słowami i gestami przekazuje,

17 *W niebie...*, s. 31-32.

18 Tamże, s. 239.

19 Tamże, s. s. 196.

brzmi: zaczerpnijcie z wielkiej tradycji mądrości biblijnej, spróbujcie zbliżyć się do Boga poprzez „akt głębokiej introspekcji”²⁰, prowadźcie braterski dialog z ludźmi, którzy są blisko was, choć różnią się od was w sprawach religii. Z całą pewnością popieram więc wniosek o nadanie Rabinowi Profesorowi Abrahamowi Skórce tytułu doktora *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – uniwersytetu, w którego nazwie widnieje imię wielkiego myśliciela i przełomowego orędownika dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Rabin Abraham Skórka powiedział kiedyś, powołując się na Talmud, że „każdy, kto bierze coś ze świata i nie błogosławi Boga, zachowuje się, jakby Go okradał”²¹. Jako katolicka społeczność akademicka powinniśmy błogosławić Boga, dziękując mu także za Rabina Abrahama Skórkę, i powinniśmy dziękować samemu Rabinowi za wszystko, czego dokonał dla nas i dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego.

20 *Rozum...*, s. 40.

21 Tamże, s. 54-55, 82.

Ks. prof. dr hab. Mirosław S. Wróbel
Instytut Studiów Biblijnych Europy Środkowej i Wschodniej
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Laudacja

wyłoszona na cześć rabina profesora Abrahama Skórki
z okazji nadania tytułu doktora *honoris causa*
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
dnia 15 października 2023 roku w Lublinie

Szczęśliwy mąż, który nie idzie za radą występnych, nie wchodzi na drogę grzeszników i nie siada w kręgu szyderców, lecz ma upodobanie w Prawie Pana, nad Jego Prawem rozmyśla dniem i nocą. Jest on jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą, które wydaje owoc w swoim czasie, a liście jego nie więdną; co uczyni, pomyślnie wypada (Ps 1, 1-3)

W Prologu do Księgi Psalmów można odnaleźć klucz do głębszego wnikięcia w błogosławione życie rabina prof. Abrahama Skórki – człowieka kroczącego drogą Prawdy, miłującego słowo Pana i wcielającego w życie Boży Szalom. Z wielkim uznaniem i radością przyjmujemy uchwałę Senatu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na wniosek Rady Instytutu Filozofii w sprawie nadania tytułu doktora *honoris causa* KUL tej niezwyklej Osobie.

Człowiek kroczący drogą Prawdy

Rabin Abraham Skórka urodził się 5 lipca 1950 r. w Buenos Aires w Argentynie, ale posiada polskie korzenie, gdyż jego babcia i mama urodziły się w Łodzi, a ojciec w Końskich. W swoim życiu w sposób harmonijny łączy on *ratio et fides* (rozum i wiarę), gdyż z jednej strony ma bardzo dobre wykształcenie w naukach ścisłych (doktorat z chemii na Uniwersytecie w Buenos Aires), z drugiej zaś jest wybitnym znawcą literatury biblijnej i rabinicznej (studia w Seminario Rabinico Latinoamericano w Buenos Aires, Jewish Theological Seminary w Nowym Yorku, wykłady w Buenos Aires University, w Gratz College, w Saint Joseph University w Filadelfii, w Georgetown University w Waszyngtonie). O jego holistycznym podejściu do rzeczywistości świadczą jego publikacje, które podejmują zarówno zagadnienia związane z biofizyką, jak i z duchowością biblijną, z mądrością talmudyczną i prawem żydowskim. Swoją mądrość jako rabin mógł przekazywać wspólnocie synagogi Benei Tikwa pełniąc funkcję rabina, a także studentom Seminario Rabinico Latinoamericano pełniąc funkcję rektora oraz wszystkim zainteresowanym kwestiami prawnymi pełniąc funkcję przewodniczącego sądu rabinicznego Ameryki Łacińskiej.

W jego postawie widać wyraźnie dążenie do Prawdy, która nie rozmywa się w subiektywnych hipotezach i apriorycznych założeniach, lecz ma swoje źródło w Bogu Abrahama, Izaaka i Jakuba. Postawa poszukiwania Prawdy otwiera go także na drugiego człowieka, w którym potrafi dostrzec godność i wartość niezależnie od przekonań religijnych, poglądów politycznych i uwarunkowań społecznych. W każdym potrafi on dostrzec osobę – stworzoną na obraz i podobieństwo Boga. W jednym z wywiadów wypowiedział on znamienne słowa: „Każdy człowiek, każde ludzkie życie jest źródłem świętości, iskrą samego Boga. Taka nauka płynie z Ewangelii Jezusa, podobne zdanie wyrażał Rabbi Akiva, podobne zdanie można znaleźć w hebrajskiej Biblii”. Taka postawa kształtuje w nim człowieka zdolnego do dialogu z każdym, kto w wolności i szczerości

serca poszukuje odpowiedzi na najgłębsze pytania. W tym kluczu można dostrzec jego przyjaźń z Jorge Mario Bergoglio – papieżem Franciszkiem, która trwa już tak wiele lat i przynosi błogosławione owoce dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego w świecie współczesnym. Wzajemne zaufanie i autentyczna relacja pomiędzy Piotrem naszych czasów a rabinem Abrahamem stanowi przykład dialogu, który inspiruje i umacnia zarówno społeczność chrześcijańską jak i żydowską. Wielką inspiracją dla rabina Abrahama Skórki w jego dążeniu do Prawdy jest osoba Abrahama Jozuy Heschela i osoba Karola Wojtyły – Jana Pawła II – znamienitego Patrona naszej *Alma Mater*. Dzisiaj Ci wielcy Poszukiwacze Prawdy cieszą się, że w osobie rabina Abrahama Skórki nie tylko KUL, ale także cały Kościół i wszyscy wyznawcy judaizmu otrzymują przykład autentycznego budowania mostów wzajemnego zrozumienia, szacunku i przyjaźni. Dziś w obecności rabina Abrahama Skórki – człowieka kroczącego drogą Prawdy – jeszcze dobitniej rozbrzmiewają słowa Jana Pawła II wypowiedziane na naszej Uczelni w dniu 9 czerwca 1987 r.: „Uniwersytecie! Służ Prawdzie! Jeżeli służysz Prawdzie – służysz Wolności. Wyzwalaniu Człowieka i Narodu. Służysz Życiu!”.

Człowiek miłujący słowo Pana

Rabin Abraham Skórka jako mąż Boży (hebr. *Isz Elohim*) jest człowiekiem zasłuchanym w głos Wszechmocnego. Słowo Pana ma dla niego wartość nadrzędną, gdyż w słowie następuje spotkanie Boga i człowieka i zawiązuje się więź, która sięga do głębi ludzkiej osoby. Jest to więź miłości – zjednoczenie dwóch kochających się osób. Bóg w swoim słowie wzywa człowieka i czeka na jego odpowiedź, która może prowadzić do Prawdy lub do iluzji. Słowo wyraża intencję Boga i nigdy nie jest wypowiedziane na próżno. Posiada ono zbawczą moc, która przemienia ziemską rzeczywistość. Słowo objawia zamysł Boga wobec świata i ludzkości oraz Jego wolę. Dzięki temu słowu wola Boga w świecie zostaje rozpoznana. Pięknie to wyraził prorok Izajasz: „Zaiste, podobnie jak ulewa i śnieg

spadają z nieba i tam nie powracają, dopóki nie nawodnią ziemi, nie użyźnią jej i nie zapewnią urodzaju, tak iż wydaje nasienie dla siewcy i chleb dla jedzącego, tak słowo, które wychodzi z ust moich, nie wraca do Mnie bezowocne, zanim wprawdzie nie dokona tego, co chciałem, i nie spełni pomyślnie swego posłannictwa” (Iz 55,10-11).

Postawa otwartości i dialogu rabina Abrahama Skórki znajduje swoje źródło w miłości wobec słowa Pana. To pozwala mu na lepsze poznanie i rozumienie drugiego człowieka, którego można spotkać na drodze życia. W książce pt. „W niebie i na ziemi” opublikowanej w Buenos Aires w 2010, która jest zapisem rozmowy kard. Jorge Bergolio z rabinem Abrahamem Skórką, można znaleźć koncepcję dialogu zaprezentowaną przez rabina Abrahama: „Prawdziwy dialog zakłada, że staramy się poznać i zrozumieć rozmówcę, i określić treść egzystencji człowieka myślącego – jak ujmuje to, na swój sposób, Ernesto Sabato w prologu do zbioru esejów „Człowiek i wszechświat”: „Człowiek wyrusza ku nieznanym łądom, stara się poznać ludzi, stawia pytania naturze, szuka Boga, po czym spostrzega, że widmem, za którym gonił, był on sam” (*W niebie i na ziemi*, s. 6). W wielu artykułach publikowanych w dzienniku „La Nación”, w „L'Osservatore Romano” oraz w wydanej w 2021 r. książce *Returning to Life after the Storm: Hope and Wisdom from Jewish Sources* – rabin Abraham Skórka zwraca uwagę na rolę dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, który ma fundamentalny wpływ na kształtowanie postaw i wyrabianie właściwej hierarchii wartości w społeczeństwie XXI wieku.

Źródłem rozmyślenia rabina Abrahama w słowie Pana jest modlitwa. Jego duchowy mistrz rabin Abraham Joshua Heschel przekazał mu myśl, która stoi u podstaw jego duchowości: „Naprawdę, istnieje coś o wiele większego niż moje pragnienie modlitwy, mianowicie to, że Bóg pragnie, abym się modlił. Jest coś o wiele większego niż moja chęć wiary, mianowicie to, że Bóg chce, abym wierzył. Jakże niewielkie znaczenie ma moja modlitwa pośród procesów toczących się we wszechświecie! O ile nie jest wolą Boga, bym się modlił” (*Człowiek szukający Boga: Szkice o modlitwie i symbolach*). W swoich publikacjach i wykładach rabin Abraham Skórka

mocno akcentuje, że autentyczna duchowość wypływa z miłości do Bożego słowa, która pozwala rozpoznać wolę Wszechmocnego.

Człowiek wcielający w życie Boży Szalom

Rozpoznawanie woli Boga pozwala rabinowi Abrahamowi Skórcie na owocne działanie i na przekazywanie Bożego Szalomu/Pokoju – tak bardzo potrzebnego dla współczesnego świata. Wymownym potwierdzeniem tego jest fakt, że w dniu dzisiejszym rabin Abraham zostaje uhonorowany już siódmym doktoratem *honoris causa*. Wcześniej zostały mu one nadane przez takie uczelnie jak: The Jewish Theological Seminary of America (r. 2011), Papieski Uniwersytet Katolicki Argentyny (r. 2012), Sacred Heart University (r. 2013), Holy Family University (r. 2021), Saint Joseph's University (r. 2022) oraz Uniwersytet w Trnawie (r. 2023). Rabin otrzymał w całym świecie wiele nagród i wyróżnień. Na uwagę zasługuje tytuł „Człowieka pojednania”, który został mu nadany w 2015 r. przez Polską Radę Chrześcijan i Żydów. W 2017 r. otrzymał także prestiżową Nagrodę Orła Jana Karskiego. Wiele osób na całym świecie dostrzega, że życie i nauczanie rabina Abrahama Skórki wykazuje koherencję i przejrzystość stając się wymownym świadectwem i inspiracją dla budowania postawy szacunku, tolerancji i pojednania. Podczas konferencji pt. „Pamięć-Dialog-Pojednanie. Duchowe wymiary przebaczenia”, która odbyła się w Kielcach w 2016 r. rabin Abraham Skórka apelował: „Musimy budować mosty, aby Polacy i Żydzi poczuli braterstwo... Tylko przez dialog przejawiający się w słowach i czynach, wygładzie i postawach możemy poznać się nawzajem. Hebrajski biblijny uczy nas, że słowo wiedzieć może być synonimem słowa kochać”.

Dzisiaj w naszej *Alma Mater* – wręczenie doktoratu *honoris causa* rabinowi Abrahamowi Skórcie stanowi niezwykle wydarzenie. Po Elio Toaffie, naczelnym rabinie Rzymu, który doktorat *honoris causa* otrzymał na KULu w roku 2000 – prof. Abraham Skórka jest drugim rabinem, który otrzymuje tę najwyższą godność uniwersytecką. To znak otwartości

naszego Uniwersytetu na dialog i budowanie braterstwa, które jawią się jako *kairos* naszych czasów. Funkcjonowanie na naszym Uniwersytecie Centrum Relacji Katolicko-Żydowskich im. Abrahama Joszuy Heschela, realizacja projektu „Biblia Aramejska” – krytycznego przekładu pism targumicznych na język polski, a także badania w ramach Międzynarodowego Ośrodka Badań nad Historią i Dziedzictwem Kulturowym Żydów Europy Środkowej i Wschodniej oraz Pracowni Studiów nad Holokaustem Żydów Polskich i Europejskich świadczą, że w naszej Uczelni nie poprzestajemy tylko na deklaracjach i wzniosłych słowach, ale konsekwentnie w sposób systematyczny wprowadzamy dialog chrześcijańsko-żydowski w życie. Dzisiaj tutaj w Lublinie zwanym Jerozolimą Królestwa Północnego pragniemy i my wszyscy rabinie Abrahamie wypowiedzieć słowa, którymi zwraca się do ciebie z taką czułością i przyjaźnią papież Franciszek – „drogi bracie” (hiszp. *querido hermano*). Cieszymy się, że pośród nas jest nasz *querido hermano* – człowiek kroczący drogą Prawdy, miłujący słowo Pana i wcielający w życie Boży Szalom.

Rabin prof. Abraham Skórka
Uniwersytet Georgetown, Waszyngton

Wykład

Wspomnienia i nadzieja

Wyróżnienie, którym obdarza mnie dziś Uniwersytet Jana Pawła II, ma wyjątkowe znaczenie w moim życiu. To już siódmy tytuł doktora *honoris causa*, który otrzymuję od uczelni z różnych krajów. Ten ma jednak dla mnie znaczenie szczególne.

Polska była krajem, w którym od pokoleń żyli moi przodkowie. Ich kultura była moim duchowym pokarmem. Moim pierwszym językiem był jidysz, którym biegle posługuję się do dziś. Wszystko, co otrzymałem od moich dziadków i rodziców, zostało mi przekazane w tym języku. Choć jidysz wyrasta ze średniowiecznego języka niemieckiego, zawiera wiele słów z języka polskiego, a jego wymowa jest pod silnym wpływem języków słowiańskich.

Moi dziadkowie przybyli do Argentyny w połowie lat dwudziestych XX stulecia, kiedy z ojczyzny wypędziły ich głód i antysemityzm. Dowiedziałem się o miejscach, w których się urodzili i sam słyszałem, jak wielu ich przyjaciół, mówiąc o Polsce, nazywało ją *die alte hayim* – starym domem. Polscy Żydzi byli częścią Żydostwa Europy Wschodniej, gdzie

w wielu miejscach nadal żyli jako obywatele drugiej kategorii. I choć liczne były trudności ekonomiczne, rozwój kulturalny Żydów, ich miłość i oddanie dla znajomości Tory w szczególności, i posiadania wiedzy w ogóle, były ogromne.

Wiara w Boga była integralną częścią egzystencji Żydów. Bóg był Istotą obecną w ich życiu. Do Niego modlili się i zanosili prośby, i z Nim dyskutowali. Od Niego domagali się sprawiedliwości, jak Hiob, i przed Nim tańczyli i śpiewali, jak Dawid.

Doświadczyłem okrucichów tego świata, który rabin Abraham Joshua Heschel tak dobrze opisał w swojej książce *Pańska jest ziemia*. Moi dziadkowie i rodzice oznajmili mi również, że nic z tamtego świata nie pozostało. Nazizm zdecydował, że nie można dzielić tej planety z Żydami. Z ich ciał pozostały jedynie prochy. Jednak ich głosy nie umilkły; nadal brzmiały w tym świecie, a mój wkład w kulturę, który honorujecie w tym dniu, jest niczym innym jak skromnym efektem rozwinięcia ich nauk.

W dzieciństwie wiele dowiedziałem się od postaci, które kochały swoją wiarę żydowską i obawiały się, że po Zagładzie, w świecie, w którym duchowość była rzadkością, skończy się ona wraz z nimi. Pamiętam, jak rabin synagogi, do której chodziłem, człowiek promieniujący dobrocią i mądrością, podszedł do mnie pewnego dnia, spojrzął mi prosto w oczy i powiedział: „Pamiętaj, zawsze miej wiarę w Boga Izraela”. W ten sposób starzec przekazał w ręce dziecka duchowe dziedzictwo całego swojego życia.

Synagogi, do których chodziłem w Buenos Aires, były repliką tych, w których modlili się ich budowniczy w Polsce. Językiem, w którym porozumiewano się, był jidysz. Melodia i hebrajska wymowa modlitw, wystrój wnętrza, niemal wszystko było takie, jak w ojczyźnie. Jedną z tych świątyń nazywała się *Ahavat Israel* – Miłość Izraela. Zbudowano ją dla uczczenia pamięci żydowskich męczenników z Polski okresu II wojny światowej. Zawsze było dla mnie tajemnicą, do jakiej miłości odnosiła się ta nazwa. Czy chodziło o miłość Boga do narodu izraelskiego, czy o miłość Izraela do Boga, czy też o miłość, jaką Żydzi muszą okazywać sobie

nawzajem? Być może nazwa miała odniesienie do wszystkich tych rzeczywistości jednocześnie, a intencją było podkreślenie, że chociaż naziści mogli zniszczyć żydowskie ciała, to jednak biblijne przesłanie, którego jednym z naczelných elementów jest miłość, nie zaginie na wieki.

Pamięć o Zagładzie była bardzo obecna w tej świątyni. Na jednej ze ścian wisiał obraz przedstawiający historię 93 dziewcząt, które naziści chcieli zbezcześcić, a które wybrały śmierć w czystości. Wokół ramy obrazu świeciły 93 małe lampki.

Po wejściu do przedsionka świątyni w przeddzień Jom Kipur, Dnia Pojednania, napotkać można było metalowe pudełka ze świecami upamiętniającymi dusze tych, którzy odeszli z ziemskiej rzeczywistości. Wewnątrz świątyni znajdowało się sześć bardzo dużych świec umieszczonych w niewielkim pudełku, na którym napisano: *Pamięci męczenników z Polski*. Wśród obecnych nie było ani jednej osoby, która nie straciłaby członka rodziny w Shoah.

To, co zrobiło na mnie największe wrażenie w tych ludziach, był ich sposób modlitwy. Stracili wielu ukochanych krewnych i przyjaciół, którzy zostali zgładzeni za sam fakt bycia Żydami. Bóg nie przyszedł, aby uratować ich z obozów zagłady. A jednak byli tam, w synagodze. Przed Bogiem. Z pewnością wielu klóciło się z Bogiem w swoich modlitwach, inni bez wątpienia wołali z głębi swoich uczuć do Boga, prosząc o choćby znak, jakąś odpowiedź. Ale oni tam byli. Wiedzieli, że muszą tam trwać, aby świeca czterech tysięcy wiary Izraela nie zagasła.

Jednocześnie ze studiami z zakresu nauk ścisłych kontynuowałem zagłębianie się w źródła biblijne i rabiniczne, ponieważ ich studiowanie jest niezbędne, jeśli jest się Żydem. W końcu życie doprowadziło mnie do poświęcenia się rabinatowi w pełnym wymiarze.

Jeden z moich nauczycieli, rabin Marshall Meyer, wierny uczeń rabina Abrahama Joshuy Heschela, podobnie jak inni świetni nauczyciele, wprowadził mnie w temat dialogu. Studiowanie pism Martina Bubera było niezwykle przydatnym przewodnikiem w moich rozważaniach nad tą istotną kwestią. Zaś tekst Heschela pt. *Żadna religia nie jest samotną wyspą*,

doprowadził mnie do dialogu żydowsko-katolickiego. Relacje z Żydami, które uległy ważnej i bardzo znaczącej zmianie w 1965 r. po ogłoszeniu Deklaracji *Nostra Aetate*, podobnie jak inne dokumenty i deklaracje będące pokłosiem Soboru Watykańskiego II, były przedmiotem wskazówek i zaangażowania pewnej liczby księży katolickich w Argentynie.

Na moim pierwszym stanowisku rabinackim, w kongregacji *Lamroth Hakol we Florydzie*, mieście położonym niedaleko Buenos Aires, miał już miejsce dialog i spotkania między tą wspólnotą oraz lokalną parafią *Nuestra Señora de la Guardia*. Duchowi przywódcy obu wspólnot, ks. Leopoldo Pooli i rabin Paul Hirsch, oprócz osobistej przyjaźni, podjęli wielkie dzieło spotkań między członkami swoich wspólnot. Jednym z powodów wielkiego znaczenia spotkania między Żydami i katolikami, które jak słyszałem inicjował ks. Pooli, było stwierdzenie: „do nienawiści można dojść tylko do kogoś, kogo się nie zna, antysemityzm może rozwinąć się tylko tam, gdzie Żyd jest demonizowany za to, że się go nie zna”. Stwierdzenie księdza było dla mnie bardzo trafne, chociaż zastanawiałem się, jak wielu starszych członków kongregacji odebrało jego słowa. Wielu z nich opowiadało mi, jak w pierwszych latach nazistowskiego reżimu, z dnia na dzień, ich lojalni do wczoraj koledzy z klasy zaczęli dyskryminować swoich żydowskich przyjaciół, a rodziny z sąsiedztwa robiły to samo ze swoimi żydowskimi sąsiadami, których tak dobrze znały i z którymi żyli wcześniej w braterstwie.

Odbyłem wiele spotkań międzywyznaniowych z różnymi księżmi. Wiele z nich było bardzo znaczących. Jednak dialog, który zacząłem tworzyć z ówczesnym arcybiskupem Buenos Aires, Mario Jorge Bergoglio, był wyjątkowy. Zrozumieliśmy, że prawdziwy punkt zwrotny w relacjach pomiędzy Żydami i katolikami wymaga o wiele więcej niż tylko spotkań, a mianowicie obserwacji opartej na moralnej wielkości i duchowej odwadze.

Bergoglio napisał wstęp do mojej książki, która podejmuje temat wiary w teraźniejszości. Ja z kolei napisałem wstęp do jego autoryzowanej biografii przygotowanej przez dwóch dziennikarzy. Wspólnie napisaliśmy

książkę dialogową i nagraliśmy 31 programów dla kanału arcybiskupa. Szacuję, że po raz pierwszy od dwóch tysięcy lat kardynał, będący arcybiskupem jednego z najważniejszych miast na świecie o silnej tradycji katolickiej, zrobił coś takiego razem z rabinem.

Słowa rozdziału 65. księgi proroka Izajasza, wersy 2-3, widniejące w językach hebrajskim i łacińskim na fasadzie kościoła *San Gregorio della Divina Pietà* przy wejściu do rzymskiego getta, są świadectwem kontrowersji, które dzieliły Żydów od chrześcijan przez dwa tysiąclecia: „Codziennie wyciągałem ręce do ludu buntowniczego i niesfornego, który postępował drogą złą, ze swoimi zachciankami. To lud, co Mnie pobudzał do gniewu bez ustanku a bezczelnie, składając ofiary w gajach i paląc kadzidło na ceglach”. Przez wieki chrześcijańscy księża podczas kazań mówili swoim uważnym słuchaczom o prawdzie chrześcijaństwa i błędach Żydów.

Ja sam jednak dwukrotnie zaprosiłem ówczesnego arcybiskupa Buenos Aires do wygłoszenia przemówienia do członków mojej wspólnoty i ogólnie do społeczności żydowskiej Buenos Aires podczas nabożeństwa *Selichot*, które jest wprowadzeniem do największych świąt (11 września 2004 r.; 8 września 2007 r.). Wieczory te stanowiły ważny punkt zwrotny w historii Kościoła i Synagogi, a spory pomiędzy nimi, których dowody mamy od II wieku n.e. aż do XX stulecia, po raz pierwszy zamieniły się w dialog.

11 października 2012 roku Papieski Uniwersytet Katolicki Argentyny nadał mi tytuł doktora *honoris causa*. Wielkim kanclerzem uniwersytetu był Jorge Bergoglio, a jego rektorem Victor Fernández. Był to jeden z centralnych punktów obchodów 50. rocznicy rozpoczęcia sesji Soboru Watykańskiego II. Kościół katolicki w Argentynie, którego Bergoglio był w tamtym czasie jednym z najznamienitszych hierarchów, dokonał wielkiej wewnętrznej transformacji. Jednym z jej owoców było przyznanie po raz pierwszy rabinowi znaczącego wyróżnienia za wkład w kulturę miasta Buenos Aires. Wielu Żydów, którzy wzięli udział w wydaniu, w tym osoby ocalałe z Shoah, było zaszokowanych tym, czego

doświadczyli, a co stanowiło żywy kontrast z okropnościami, które były ich udziałem poprzez liczące dwa tysiąclecia historii sporów między Żydami a chrześcijanami.

Surowe oskarżenia, jakimi chrześcijaństwo stygmatyzowało naród żydowski, ukształtowały w świadomości wielu stereotyp złego Żyda. Stał się on pożywką przeróżnych form antyjudajizmu, którego najbardziej tragicznym i okrutnym przejawem był nazizm.

Pod koniec II wojny światowej wielu intelektualistów, takich jak Jules Isaac oraz przywódców żydowskich, jak Aryeh L. Kubovy (Leon Kubowitzki), poprosiło ówczesnego papieża Piusa XII o dokument magisterium Kościoła katolickiego lub doktrynalne nauczanie Kościoła, które jasno stanowiłoby, że naród żydowski nie może być pomawiany o bycie zabójcą i że takie oskarżenie musi zostać wykorzenione we wszystkich jego formach i przejawach z chrześcijańskiej teologii i tradycji. Poprosili oni o dokument potępiający wszelkie przejawy nienawiści wobec Żydów.

Tym, który pozytywnie odpowiedział na te palące potrzeby, był papież Jan XXIII, który umieścił kwestię relacji z Żydami wśród tematów, którymi powinien zająć się Sobór Watykański II. Był to początek deklaracji *Nostra Aetate*, która stała się kamieniem węgielnym późniejszego zbliżenia między Żydami i katolikami.

Papież, którzy nastąpili po Janie Dobrym, pogłębili tę relację. Franciszek kontynuował tę ścieżkę, której część, jak spodobało się Bogu, przeszliśmy razem. Wyróżnienie, którym mnie Państwo obdarzacie, jest wyrazem uznania dla osiągnięć pracy wykonanej przez dwóch mężczyzn, którzy wiedzieli, jak wykorzystać wysiłki wielu innych, którzy marzyli i walczyli o stworzenie innej ludzkiej rzeczywistości, bez nienawiści i pogardy.

Aby uhonorować mnie tym zaszczytem, uprzejmie zaprosiliście mnie do Lublina, miasta, które było domem dla jakże żydowskich mędrców i gdzie rabin Jehuda Meir Szapiro założył jedną z najważniejszych szkół rabinicznych na świecie. Po II wojnie światowej po lubelskich Żydach pozostały tylko duchy. Niedaleko stąd znajduje się obóz zagłady na Majdan-ku, z pomnikiem poświęconym prochom tych, którzy tam zginęli. W tym

miejscu powstało Centrum Relacji Katolicko-Żydowskich im. Rabina Abrahama Joshuy Heschela, które stanowi punkt zwrotny w budowaniu innej rzeczywistości.

Joseph Papernikoff, wielki autor języka jidysz urodzony w Warszawie w 1893 roku, opublikował w 1945 roku w Tel Awiwie tom poezji o Szoah pt.: *Mayn brenendiker shtam* (Mój uschły rodowód). Jeden wiersz w tym tomie stał się później dobrze znany: *Unter di Poylishe grininke bey-melekh* (Pod zielonymi drzewami w Polsce).

*Pod zielonymi drzewami w Polsce
Mały Mojsze i mały Szlomo nie bawią się już,
Małej Sary i małej Lei nie ma tu także,
Ani w trawie, ani na śniegu.
Nie słychać już głosów żydowskich
Łobuziaka Motla i urwisa Szymona –
Ich odrapane, brudne twarze dały wyraz ich męstwu
Mówiły o ich wyczynach i marzeniach o przygodzie.
Zielone drzewa Polski są teraz w żałobie
Umarły stare żydowskie domy i mieszkania
Martwe są małe uliczki; legły w gruzach,
W których dzieci jak myszy chowają się przed katem
Żydowskie dzieci z dużymi oczami –
Błyszczącymi, czarnymi, a przecież mrocznymi i złowrogimi
Wypełnionymi paniką, podejrzliwością, rozpaczą
Powalone przez brunatną śmierć*

Czy możemy dziś, w naszych czasach, połączyć siły, aby nie tylko wyobrazić sobie, ale faktycznie zbudować przyszłość, w której „Pod małymi zielonymi drzewami Polski, mały Mojsze i mały Szlomo bawią się znów”? Dziękuję za to, że mogę dziś podzielić się z Państwem tymi wspomnieniami i tą nadzieją.

**RABBI PROFESSOR
ABRAHAM SKORKA**

**DOCTOR HONORIS CAUSA
THE JOHN PAUL II CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN**

Lublin
October 15, 2023

Resolution
of the Senate of the John Paul II Catholic University of Lublin
of 1 June 2023
on awarding the title of Doctor Honoris Causa of
the Catholic University of Lublin on Prof. Abraham Skorka
(231/2023)

Pursuant to Article 28(1)(9) of the Act of 20 July 2018 - Law on Higher Education and Science (i.e. Journal of Laws of 2023, item 742) and § 9(2) of the Statutes of the John Paul II Catholic University of Lublin, the Senate of the John Paul II Catholic University of Lublin, at the request of the Dean of the Faculty of Philosophy, upon the approval of the Council of the Institute of Philosophy and the opinion of the Chapter for Honorary Titles, Medals and Distinctions, confer the title of Doctor *Honoris Causa* of the John Paul II Catholic University of Lublin on Prof. Abraham Skorka.

By conferring this honour, the John Paul II Catholic University of Lublin wishes to express respect and recognition of the activity of Prof. Abraham Skorka, an eminent intellectual and teacher of Judaism, a versatile scholar, and a man of Christian-Jewish dialogue.

Rev. Prof. Dr. Habil. Mirosław Kalinowski
Rector of the John Paul II Catholic University of Lublin

Address of Rector of the
John Paul II Catholic University of Lublin
for the ceremony of conferring an *honorary doctorate*
to Rabbi Prof. Abraham Skorka

We are living at an auspicious time for Christian-Jewish dialogue. Just a few decades ago, it would probably have been difficult to imagine a situation in which a rabbi would receive an honorary doctorate at a Catholic university, with numerous representatives of the Catholic Church in attendance, rejoicing in the event. This would not have been possible without the Second Vatican Council, whose momentous 1965 *Nostra Aetate* Declaration marked a new phase in the history of relations between Jews and Christians. In section 4 of that Declaration, we read: “Since the spiritual patrimony common to Christians and Jews is thus so great, this sacred synod wants to foster and recommend that mutual understanding and respect which is the fruit, above all, of biblical and theological studies as well as of fraternal dialogues” (NA 4). Auch fraternal and sisterly dialogues have since contributed to a new atmosphere of Christian-Jewish relations; no longer are they marked by talk about Israel rejected by God because of its non-acceptance of the Gospel. Israel remains the beloved people of God.

The seeds of dialogue sown by the Council were then carefully nurtured by successive popes and the Commission for Religious Relations with Judaism, established in 1974. After centuries and even millennia of living side by side, affirms the Commission in its first document, it appears that we need to get to know and understand each other anew. To understand also “the difficulties which the Jewish soul, rightly imbued with a high and very pure concept of divine transcendence, feels before the mystery of the Incarnate Word”. Praying together, learning about each other's liturgical traditions, and exploring the Word of God, is the most certain way to bring Christians and Jews together again. It is time to start listening and getting to know each other again as we stand today, following many centuries of development of Christianity and Judaism. As the Commission states, “the history of Judaism did not end with the destruction of Jerusalem, but continues, developing a religious tradition whose meaning, although we believe it has been profoundly transformed after Christ, retains a wealth of religious values”. Ultimately, in exploring its own mystery, the Church encounters the mystery of Israel, which allows her to better understand its own identity.

Perhaps no one has done more for Christian-Jewish dialogue than our patron, professor, lecturer at our University, and our great compatriot, John Paul II. He was the first pope to visit a synagogue in Rome in 1986, where he famously spoke of the Jews as our beloved brothers in the faith. In his statements, John Paul II made clear what did not seem clear to everyone: there is a continuity of history and identity between biblical Israel and contemporary Judaism, based on the revelation of the Old Testament. St. Paul's words apply to all our Jewish brothers and sisters: “In respect to election, they are beloved because of the patriarchs. For the gifts and the call of God are irrevocable” (Rom 11:28-29). John Paul II, an eyewitness to the tragedy of World War II and the Holocaust, paid special attention also to cherishing the memory of Shoah, a moral imperative to tighten the relations between Christians and Jews. In his speech delivered in 1994 he pointed out: “We could once again expose to death those

who once died amidst horrendous torment, if we did not earnestly desire justice, if we did not do everything to prevent the triumph of evil over good, which millions of sons of the Jewish people have experienced. (...) Humanity cannot allow all this to happen once again”.

John Paul II communicated his ideas related to Judaism also in his lectures and research carried out at the Catholic University of Lublin. He pointed out to us the need for dialogue, mutual understanding and building on the bonds of fraternity arising from faith in the one God and the heritage of the Old Testament.

Having a patron such as John Paul II, our University cannot remain indifferent to the development and deepening of Christian-Jewish relations. Hence, a year ago, on 17 October 2022, the Catholic University of Lublin established the Abraham J. Heschel Centre for Catholic-Jewish Relations. This institution aims to promote Christian-Jewish dialogue internationally, in three areas: research, education, and culture. We rely on the Bible as a source of common values and traditions shared by Christians and Jews. We commemorate the past and explore our common religious and cultural roots in order to build a future full of peace and mutual respect. We want to educate young people in a spirit of dialogue, based on both understanding and respect for their own identity and openness and respect towards other faiths and cultures. We want to promote a culture of the spirit, showing the interpenetration of Jewish, Polish, and European cultures.

The Centre has chosen as its patron Rabbi Abraham Joshua Heschel the great thinker, Jewish philosopher, and theologian. Born in Warsaw in 1907, Heschel was spared the atrocities of the Holocaust as he had left for America. He settled in New York, where he taught Jewish ethics and mysticism till the end of his life. He was an avid social activist, taking part for instance in a famous march from Selma to Montgomery (1965) with Martin Luther King, Jr. He was furthermore an ardent advocate of Christian-Jewish dialogue, representing American Jews at the Second

Vatican Council and participating in the drafting of the *Nostra Aetate* Declaration.

I have a feeling that Rabbi Abraham Skorka, to whom we have the honour of awarding an honorary doctorate today, resembles Abraham Joshua Heschel in many respects. The two share more than just the common name of the great patriarch of Israel, Abraham. Just as Heschel looked to the Old Testament and the teaching of the prophets for inspiration for modern Judaism, Rabbi Skorka taught biblical literature as a professor. Just as Heschel was involved in social issues and “prayed with his feet” during human rights marches, Rabbi Skorka has poignantly called together with Pope Francis to pray for peace for Ukraine, Europe, and the world. Finally, our esteemed Guest is an ardent supporter of Christian-Jewish dialogue. He practised it while Pope Francis was Archbishop of Buenos Aires and upholds this dialogue by visiting his friend at the Vatican. The references to “dialogue and friendship with the children of Israel” in *Evangelii gaudium* (248) and Pope Francis' statements are most likely attributable to Rabbi Skorka.

This is not the first time Rabbi Abraham Skorka has visited Poland. He has already been to Kielce and Łódź, the hometowns of his parents, accepting the title of Man of Reconciliation in 2016. He has also already received more than one honorary doctorate in his life, but we trust that this ceremony will remain in his memory in a special way. After all, he is at the university whose lecturers have included the eminent advocate of Christian-Jewish dialogue, John Paul II. The great Yaakov Yitzchak Horowitz, also known as the “Seer of Lublin”, leader of the Hasidic movement, lived and taught in Lublin. Finally, this is where the famous Yeshiva Chachmei, the largest Talmudic university in the world, was based before the war. These lands are sometimes referred to by Jews as their lost Atlantis. The tragedy of war turned the physical sites to ashes yet failed to incinerate the memory and the heritage of human spirit and thought. These, as Byron Sherwin writes, live on in contemporary Jews; they live on in us, too. We are here today to develop and nurture this great

Christian-Jewish and Polish-Jewish heritage of spirit. To a world engulfed in war just across our border in Ukraine, we say together that dialogue is possible and imperative as the only way to a better future. Together we can achieve much more. And we are happy to stand together today at the Catholic University of Lublin, which aspires to be an ambassador of dialogue, reconciliation, and peace in the world. *It is our common task, and a great challenge, to transmit these values to young people via modern means of communication. The future of Catholic-Jewish relations and how future generations will position religion and faith in social life depends on them.*

Prof. Dr. Habil. Stanisław Krajewski
Faculty of Philosophy
University of Warsaw

Opinion

about Rabbi Prof. Abraham Skorka
concerning the proceedings of conferring upon him
an honorary doctorate of the Catholic University of Lublin

In reply to the letter of Rector the Catholic University of Lublin of 20.04.2023, I express a favourable opinion about the proposed conferral of an honorary doctorate of the John Paul II Catholic University of Lublin on Rabbi Professor Abraham Skorka, known in Argentina and elsewhere outside Poland as Abraham, a.k.a. Armando, Skorka. The grounds for the opinion follow.

Abraham Skorka is a scientist, rabbi, theologian, and teacher of Judaism. Born in Argentina in 1950, he graduated in 1973 with a degree in chemistry. At the same time, he completed his rabbinical studies and became a rabbi. In 1979, he received his doctorate at the University of Buenos Aires on the basis of a thesis in biophysics on the topic of the permeability of epithelial membranes. The results of his co-authored research were published, for example, in a journal on comparative physiology. Dr. Skorka therefore has experience in scientific research at the interface between biology, physics, and chemistry. He later

studied at the Jewish Theological Seminary of America in New York, a major centre of conservative Judaism which seeks to combine religious traditions with modernity, including university science.

At the same time, since 1973 he was rabbi of the congregation in Buenos Aires, mainly, between 1976 and 2018, of the Benei Tikva synagogue. Furthermore, for around two decades he was Rector of the Rabbinical Seminary of Latin America and in the years 1984–2018 President of the rabbinical court for Latin America within the organisation of conservative rabbis – The Rabbinical Assembly. In addition, he was a lecturer not only at the rabbinical seminary, but also at universities in Buenos Aires and, after his retirement in 2018, at US universities – in Philadelphia (Saint Joseph's University, Gratz College) and now in Washington, D.C. (Georgetown University).

His academic, teaching, and organisational accomplishments are significant and his role in the Jewish life of Argentina and South America as a whole is remarkable. However, it is not these merits that offer the grounds for awarding him an honorary doctorate. The reason for such an extraordinary distinction is his activity in the field of interreligious dialogue, especially Christian-Jewish dialogue. This will be the focus of the text to follow. Interestingly, he has been awarded for this activity with honorary doctorates from the following higher education institutions: The Jewish Theological Seminary of America (New York, 2011), Pontifical Catholic University of Argentina (Buenos Aires, 2012), Sacred Heart University (USA, 2013), Holy Family University (USA, 2021), Saint Joseph's University (Philadelphia, USA, 2022), and more recently of the University of Trnava (Slovakia, 2023).

Rabbi Skorka has received numerous awards and distinctions. Of special interest is the title of the Man of Reconciliation he received in 2015 from the Polish Council of Christians and Jews (whom the author of this opinion is co-chairman). The honour is conferred on an eminent contribution to the Christian-Jewish dialogue, especially in Poland. The Rabbi has visited Poland, where his texts have been published

(e.g. in the books published by the Catholic University of Lublin, edited by S. Żurek), while his book, co-authored with Cardinal Bergoglio, *On Heaven and Earth* jest is a major publication, significant also in Polish dialogue. Furthermore, Poland has been a significant point of reference for the Argentinian Jew. His parents came to America from Poland and, although their lives had changed radically, they continued a peculiar pre-war current of Polish life, i.e. Jewish religion and culture in Yiddish. Yiddish is Rabbi Skorka's native language. Thus, although he operates across the Americas and on a global level and in connection with Israel, his ties with Poland are uniquely significant.

What are Rabbi Skorka's notable achievements? They concern Christian-Jewish relations, especially what is referred to as dialogue.

In the colloquial sense, interreligious dialogue can mean a variety of things: casual conversations, diplomatic meetings, learning about a different faith, engaged discussions about historical and theological matters, attempts at persuasion and conversion. Some of these activities may be valuable and useful whereas others, like the pursuit of other people's conversion, are questionable because they undermine trust. None of these relationships is, in my view, so valuable as to be worthy of extraordinary distinction, as for me profound interreligious dialogue is something else: it is the simultaneous affirmation of one's own identity, bearing witness to one's own tradition and full acceptance of another's religious beliefs and practice, an encounter full of mutual respect and appreciation for the other. In other words, it is an acknowledgement of the validity of this other religious tradition from the perspective of one's own faith, a lack of expectation that this other religiosity will conform to mine, and a willingness to recognise complementarity, that is, that the other brings something important that my own side cannot provide. Dialogue in such a serious sense is difficult; it requires a particular attitude that may last a short time or even a moment and its purpose is not predetermined. To whom can we turn to identify the promoters of dialogue understood in this way? I believe Martin Buber to be an

eminent philosopher of dialogue, Raimon Panikkar to be a great theorist of dialogue, and Abraham Joshua Heschel to be a powerful prophet of dialogue.

One has to ask who are the great practitioners of dialogue. One name comes immediately to mind: John Paul II. Although in recent years there has been increasing criticism in public debate of his handling of the sex scandals in the Church, which has resulted in a marked erosion of his image, as far as I know no one questions his extraordinary leading role in interreligious encounters, such as the organisation of the multi-religious meetings in Assisi or meetings with Jews during his visits to all countries where there are significant Jewish communities. His approach is currently continued by Pope Francis. According to Rabbi Skorka, for this Pope “dialogue is a fundamental standard of conduct”¹. And in this context the figure of Rabbi Skorka himself is revealed.

To my mind, Abraham Skorka may be seen as a master of the practice of interreligious dialogue. He is truly unmatched as far as the practice of dialogue is concerned. Naturally and understandably, people know best his friendship with Cardinal Jorge Bergoglio, who has been pope. They invited each other so that they could preach to the other community, interacted on social issues, and took part in celebrations.

They maintained close contact when the Cardinal became Pope. Above all, they engaged in serious dialogue, showing openness and mutual acceptance.

In their conversations, which have been featured on television and in the book *On Heaven and Earth*, which has been translated into many languages, both try to present their own tradition and understand the other's religion. They discuss a whole range of topics. Thanks to the extensive readership of the book, they teach dialogue. This is in line with Rabbi Skorka's statement there: “One must constantly teach by example”². And he does teach by example, i.e. in the way he engages in

1 *Ludzie dialogu i ekumenizmu*, ed. S. Żurek, 2021, p. 42.

2 *On Heaven and Earth* (Polish edition: *W niebie i na ziemi*, Znak 2013), p. 47.

dialogue. His texts are noteworthy, yet one may indicate similar ones in terms of their message and level. Rabbi Skorka's uniqueness is manifested in the way he talks, in his openness, and his "dialogism".

To say that he teaches dialogue through his activities and, in fact, through his life, sounds vague. Such a statement can be explained as follows: in addition to teaching Jewish religious law, the tenets of Judaism and their biblical roots, Rabbi Skorka teaches e.g. commitment, openness, and respect for other people. Here are illustrations of these themes.

Engagement. One of the topics discussed in conversations with Cardinal Bergoglio is the relationship between religion and politics. The Rabbi asserts: "In a democratic society, in my opinion, there should not be a connection between the secular and the sacred. I would prefer these two worlds not to be mixed up"³. Still, he does not opt for staying clear of what politics deals with. He adds: "As in the past, at the time of the prophets, religions must be clear on social questions. This does not mean, that they should engage in partisan politics. (...) One should not use a religious agenda to further political interests"⁴. We may only add that this message is as topical in Argentina, as it is in Poland.

Openness. Rabbi Skorka dialogic approach means openness not only to other religions, but to all the people of good will. Remembering atheists from Jewish families who were socialist activists striving for social justice, he says: "Perhaps those people were not at odds with God at all; maybe they were at odds with religion". The future Pope Francis agrees with this thought, adding, "socialists with Catholic roots who depart from religion (...) usually come into conflict with the institution beforehand"⁵, and this recognition is supposed to be confirmed by a few "present-day linkages of certain groups in the Church with those in power"⁶. In an interview, the Rabbi asserts the same: "If religions goes hand in hand with political

3 *Op. cit.*, p. 131.

4 *Op. cit.*, p. 149-50.

5 *Op. cit.*, p. 221.

6 *Op. cit.*, p. 222.

authority, this is not a good connection”⁷. And this sounds so relevant in Poland, where the state and church authorities are in symbiosis, which seems comfortable for both sides, but threatens to compromise religious institutions.

Respect. The teaching of respect is needed especially now because, as the rabbi says, “the biggest problem of our country is the lack of a culture of understanding. We are beset by a powerful disease here, in Argentina, and a lack of dialogue is one of its symptoms”⁸. The situation is no different in Poland, in Israel, and in many other countries.

Leading by example and sharing his reflections, Rabbi Skorka teaches us how to adopt a position. This is the essential fruit of dialogue. As he says, “serious interreligious dialogue strengthens human solidarity and empathy, and overcomes entrenched prejudices and stereotypes that divide, setting people against one another”⁹.

An illustration of his attitude towards prejudice can be found in an article published in Polish, in which he refers to “the attitude of the Polish population towards the extermination of their Jewish neighbours”. According to the Rabbi, it was “complex and requires very detailed research, which should yield conclusions that are consistent with reality”¹⁰. This is a balanced phrasing that stands in sharp contrast to the call for research supposed to justify a preconceived thesis, in line with some historical policy, which is precisely what the current Polish Minister of Education and Science has recently formulated. And as far as in-depth research is concerned, as we know, it is carried out in Poland, especially by the Centre for Holocaust Research of the Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences, led by Barbara Engelking. Not being a historian, Rabbi Skorka points to the

7 “Naprawianie świata”. Rozmowa z Jakubem Drathem. Znak 734-735/ 2016, p. 30.

8 *W niebie i na ziemi*, p. 158.

9 *Ludzie dialogu i ekumenizmu*, ed. S. Żurek, p. 45.

10 “Pamięć pokoleń. Pomoc Kościoła dla Żydów w Polsce podczas II wojny światowej”, in: *Kościół, Żydzi, jezuici. Wokół pomocy Żydom w czasie II wojny światowej*, ed. Michał Wenklar, Kraków 2021, p. 17.

need for in-depth studies in spiritual motivations: “The tension between the flame and the shadow marks all the accounts of saving Jews in Poland during Shoah. The challenge is to change this flame into a beam of light for the future...”¹¹.

In his teaching and in his publications, the Rabbi addresses many current social issues. For example, he has actively participated in the reflection on bioethics, which has become an urgent task due to the development of medical science and techniques. He has written dozens of articles for the *La Nación* daily, discussing Jewish festivals as well as Zionism or even quantum physics, as well as repeatedly presenting the legacy of the *Nostra Aetate* declaration, the figure of Pope Francis and interreligious dialogue in general, e.g. recalling the prayer which united himself, the Pope and their friend from the Muslim community in front of the “Western Wall” (sometimes called the “Wailing Wall”) in Jerusalem.

The Rabbi stresses that the meetings with Cardinal Bergoglio and then Pope Francis have always been a spiritual experience. When they address each other as “dear brother”, “it is not just a formality, but is a token of the great feeling they have for each other”¹².

In doing so, he points to a prophetic feature of this Pope's activity: “There are many parallels between the Synoptic Gospels and the prophetic books from the generation of Isaiah, Hosea, Amos, and Micah. It is one of those religious elements that immediately established a deep dialogue between us”¹³. He describes it as follows: “We saw the value of differences in the midst of what we had in common. (...) Each of us tried to understand the other's religious identity in his own terms and to share the other's concerns. (...) Through trust, our dialogue proceeded unencumbered”¹⁴.

11 *Op. cit.*, p. 24.

12 Introduction to: H. Kasimow, A. Race (eds.), *Pope Francis and Interreligious Dialogue*, 2018.

13 *Ibidem*.

14 Words weapons and the ways of peace. *L'Osservatore Romano* (online), 28.05.2021, p. 7.

The task facing those committed to the Christian-Jewish dialogue, like Rabbi Skorka, is formulated by him (in a lecture delivered at St. Joseph's University) as follows: "Following two millennia of misunderstandings and many futile disputes, we need to create a new language and a new grammar of our relationship and dialogue." This is a task for years and generations as, according to him, "the historically monumental rapprochement between the Catholic Church and the Jewish people is still in its infancy"¹⁵. Rabbi Skorka has an important contribution to addressing this task.

The above features of Rabbi Abraham Skorka's actions, his stance, his teaching, his unprecedented friendly relation to the incumbent pope, his impact on the social life of Argentina and on Christian-Jewish relations in his homeland and many other countries, are in my opinion reason enough to recognise him as an eminent practitioner of interreligious dialogue, a true master of dialogue, and confer upon him an honorary doctorate of any university which truly recognises the significance of interreligious dialogue and the need for a religious practice open to dialogue. If the Catholic University of Lublin wishes to belong to this type of university, conferral of its honorary doctorate upon Rabbi Abraham Skorka is by all means right and proper.

¹⁵ *Dialog chrześcijański-żydowski – dialog międzyreligijny czy ekumeniczny?*, ed. S. Żurek, 2020, p. 171.

Prof. Dr. Habil. Jacek Wojtysiak
Institute of Philosophy
The John Paul II Catholic University of Lublin

Opinion

in the proceedings concerning the conferral
of an honorary doctorate
of the John Paul II Catholic University of Lublin
to Rabbi Professor Abraham Skorka

I am of a decisively favourable opinion on the conferral, at the request of the Council of the Institute of Philosophy of the Catholic University of Lublin, of an honorary doctorate of the John Paul II Catholic University of Lublin to Rabbi Professor Abraham Skorka. The reasons for my opinion presented below, written mainly from the perspective of the philosophy of religion, will refer primarily to the contribution of Rabbi Abraham Skorka in terms of disseminating biblical wisdom and fostering inter-religious dialogue.

Abraham Skorka (Armando Skorka) is an outstanding personality. His activities span at least four dimensions: scientific, intra-religious, inter-religious, and universal wisdom. Regarding the first aspect, Abraham

Skorka obtained a doctorate in chemistry (1979, University of Buenos Aires) and conducted research in biophysics and physiology. Despite his scientific achievements, it was not scientific work but religious ministry that became the primary passion of his life. After graduating from Midrash Ha-Ivrit (College of Jewish Studies) and the South American Rabbinical Seminary, he became a rabbi of the congregations *Lamroth Hakol* (1973-1976) and *Benei Tikva* (1976-2018) in Buenos Aires. He simultaneously performed major functions in various Jewish institutions in South America, as well as lectured in Jewish theology, Jewish law, and Jewish-Catholic relations in Jewish and Catholic colleges and universities in Buenos Aires and Philadelphia. As of 2022, he has been professor in Jewish Studies and Jewish-Christian relations at Georgetown University in Washington, DC. University activity became an important part of the third aspect of his work, namely interreligious dialogue and, in particular, Christian-Jewish dialogue. Rabbi Abraham Skorka committed himself to this dialogue, e.g. by frequent and profound conversations with Cardinal Jorge Mario Bergoglio (later Pope Francis), which bore fruit with their joint book *On Heaven and Earth*¹. More important than the book (which turned out to be a “global bestseller”), however, is the fact that the two religious leaders published it as brothers and friends, providing a vivid testimony to religious reconciliation and spiritual rapprochement.

Commitment to interreligious dialogue is the dimension of Rabbi Abraham Skorka's work that has brought him widespread global recognition. Proof of this recognition is his being awarded honorary doctorates from six universities on three continents, as well as receiving numerous awards and honours. Of the latter, I will mention only two that are particularly important from the perspective of Polish-Jewish

¹ Spanish edition in 2010, English in 2013, Polish in 2013 (transl. M. Szafrńska-Brandt, Kraków: Znak). This book is followed up by another one *Reason and faith. Prayer. Dignity. Solidarity (Rozum i wiara. Modlitwa. Godność. Solidarność)* – Polish edition: transl. B. Obroniecka, Kraków: Wydawnictwo M 2014. The group of authors-discussants was extended by the Presbyterian Biblical scholar Dr. Marcelo Figueroa.

relations, namely: the *Jan Karski Eagle Award* (2017) and the *Man of Reconciliation Award* of the Polish Council of Christians and Jews (2015). During the conferral of the latter, in his touching address Rabbi Abraham Skorka where he recalled the stories told by members of his family (which emigrated from Poland to Argentina in the mid-1920s) about “the happy lives of the Jews in Poland a long, long time ago, in time rooted out by anti-Semitic hatred”². This family account provided an important impetus for Rabbi Abraham Skorka's commitment to Christian-Jewish dialogue.

The attitude of dialogue, inherent in the ethos of philosophy, is particularly significant to me as a philosopher. I will therefore devote more space below to an analysis of the way in which Rabbi Abraham Skorka engages in dialogue. Before doing so, however, I will draw attention (as I have already mentioned) to the fourth dimension of his activity. Namely, in the books cited above and in other publications (primarily in his articles published in “La Nación” daily and the book *Returning to Life after the Storm: Hope and Wisdom from Jewish Sources*³), the Rabbi addresses readership of various religions or various approaches to religion as such. In this way he wants to help them “better understand how to live”⁴, doing so from the Jewish perspective, as he believes that “Judaism has a universal aspect that is significant for every human being”⁵. In this way, Abraham Skinner becomes a sage, or philosopher in the primary sense of the word. In his statements, he discusses (sometimes in a polemic manner, and sometimes with approval or admiration) such contemporary (in a broad sense) philosophers, thinkers, and scholars as: Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Max Planck, Martin Buber, José

2 See <https://www.youtube.com/watch?v=F7Uhx0hoBaQ&ct=66s>.

3 Millburn (New Jersey): Behrman House 2021. This book deals directly with the social, religious and moral issues related to the pandemic, but its content goes beyond that.

4 *Returning...*, p. xviii.

5 *Ibidem*, p. xviii.

Ortega y Gasset, Niels Bohr, Erich Fromm, Werner Heisenberg, Abraham Joshua Heschel, Ernesto Sábato, Zygmunt Bauman, and Alvin Toffler.

What is the kind of wisdom offered to us by Abraham Skorka? It is a wisdom rooted in tradition. He considers each problem (usually of a practical or existential nature) in two stages. He begins with an objective description of the situation and then searches the Hebrew Bible and the later Jewish tradition for texts that shed light on that situation. This approach is a wonderful testimony for us Christians to reach for the Bible as a lamp on the paths of our lives, and gives us a profound lesson in reading the Bible and its commentaries here and now. It is a universal lesson because it shows that wisdom is not something arbitrarily constructed by us, but rather something found in the multi-generational tradition of a cultural community. Without being rooted in such a tradition through the memory of sacred words we lose our identity. Rabbi Abraham Skorka is right when he writes: “Memory transforms people into families, and families into peoples and nations. [...] Without memory, societies are transformed into mobs and people into zombies”⁶.

The universality of the wisdom offered by Rabbi Abraham Skorka is evident in that a great many of his diagnoses, assertions, and recommendations can be shared not only by practitioners of Judaism, but also by Christians and by all those seeking a more profound dimension of human life. Abraham Skorka agrees that natural law exists, that ethics should be based on the principle of respect for human life, and that the best place for growth for the human person is the family and the home, those “sanctuaries and safe harbors”⁷. Abraham Skorka criticises contemporary civilisation, which has lost the awareness of its own cognitive and moral limitations, gloating in its own pride and consumerism. He likewise reminds us that “the absence of a spiritual dimension, of a personal sense of the Transcendent, leaves people with an

⁶ *Ibidem*, p. 26.

⁷ *Ibidem*, p. 96.

overwhelming loneliness”⁸. Furthermore, he warns us against reducing human beings to “mere carriers of genetic codes”⁹ and calls upon us, following Martin Buber, to engage in a permanent tripartite dialogue: “dialogue with our neighbours, dialogue with nature, and dialogue with God”¹⁰.

As indicated above, the last question, in particular interpersonal and interreligious dialogue, has become the apple of Rabbi Abraham Skorka’s life. Analysis of his written and spoken statements from various interreligious debates helps to reconstruct his concept of dialogue. My reconstruction will highlight the following aspects.

Firstly, good dialog demonstrates an equilibrium of listening and talking. Without listening, dialogue becomes arrogant monologue, and becomes polite condescension without really expressing one's own opinion. Rabbi Abraham Skorka avoids both of these extremes. He genuinely listens, answers questions and acknowledges the discussant's thoughts, skilfully developing or supplementing them. He also speaks, in that he is not afraid to explain and defend his own position or his own tradition. At one point in his discussion with Cardinal Bergoglio, Rabbi Skorka puts it as follows: “Up to this point we are in agreement, but the question is [...] how we put this principle into practice. [...] Judaism differs in this respect from Catholicism”¹¹. This is the very essence of his honest manner of debating.

Secondly, good dialogue (given the above differences) seeks commonalities. Statements such as “I like the thesis that [...]”¹² or “I completely agree”¹³ have often been used by Rabbi Skorka in interreligious debates. When we take a closer look at his conversations with Cardinal Bergoglio, it becomes evident that the two interlocutors

8 *Ibidem*, p. 13.

9 *Ibidem*, p. 76.

10 *Ibidem*, p. 55.

11 *On Heaven...*, p. 60.

12 *Reason...*, p. 101.

13 *On Heaven...*, p. 50.

agree on many things and inspire each other. Frequently, the Rabbi illustrates the future Pope's thought with quotations from the Bible and the Talmud. In this way, he wants to emphasise that there is a great deal of common ground between the Jewish tradition and the Christian one, and that this common ground is spiritually important. At this point, it is worth recalling a joint document, written by Rabbi Abraham Skorka and Cardinal Wilton Gregory, where they draw attention to the common message (or common elements of messages and traditions) of the Jewish Passover and Christian Easter, which were celebrated on the same day this year¹⁴.

Thirdly, good dialogue does not shun difficult topics. Rabbi Abraham Skorka, when asked during a debate with Archbishop Grzegorz Ryś titled "Understanding Brothers" (Łódź, 2018), why Jews do not recognise Jesus of Nazareth as the Messiah, provided a clear answer. The reply was not so much polemical as it explained the Jewish concept of the Messiah¹⁵.

On another occasion Rabbi Skorka indicated that while "the question whether the Messiah has already arrived or whether He is continuously awaited, has divided Jews and Christians into antagonistic camps", it is far more vital to remember that since the name *Y'shu'a* means "God saves", we all, Jews and Christians, "await the fullness of salvation for all of Creation"¹⁶.

Fourthly, good dialogue includes an understanding of the other side. This aspect is particularly important in interreligious dialogue. After all, the multiplicity of religions that differ (sometimes significantly!) presents a certain difficulty for the follower of a particular religion. When we meet a representative of another religion, he or she may start to doubt whether his or her religion is true or ask why God has allowed such religious

14 See <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-04/easter-passover-christian-jewish-message-hope-gregory-skorka.html>.

15 See <https://www.youtube.com/watch?v=Vdp4Mue8igk>, https://www.youtube.com/watch?v=7mjN8_g-sRA.

16 *Returning...*, p. 91,

confusion. Rabbi Abraham Skorka deals with this problem as follows: “Why are there different religions? - people ask. I believe the answer is the following: Because individual experiences are different. When these experiences converge around a certain common denominator, a religion is born. [...] Being a member of the Jewish people means accepting their religion [...]. Christianity has extended the concept of the 'people of Israel' to all those who have accepted its faith”¹⁷.

The above quote is the seed of what I would call a Jewish theology of non-Jewish religions. From this perspective, any genuine religion is good because it grows out of some individual experience of God, which experience moulds a particular community of people. (elsewhere the Rabbi points out: “As long as existence remains a mystery for us, [...] there will be religion”¹⁸). The Jewish religion is unique due to the covenant which God enters into with Abraham. Christianity, on the other hand, has important historical and theological links with the Jewish religion, especially since “there is much of a Jewish element in the ideas and message of Jesus; after all, he transferred the message of the prophets”¹⁹.

It is not the purpose of this opinion to discuss theological answers in detail. However, I should emphasize that today, at a time of heightened awareness of religious pluralism, building a welcoming theology of religions other than one's own is one of the most important tasks facing theologians and believing philosophers. Rabbi Abraham Skorka takes up this task with unique competence and sensitivity. What is more, he engage in it practically rather than theoretically, and practice is more important in matters of religion than theory. He can also find people and be found by people like Cardinal Jorge Bergoglio – Pope Francis, who represent a similarly dialogic approach to religion and show a convergent understanding of dialogue and are able to put it into life.

17 *On Heaven...*, p. 31-32.

18 *Ibidem*, p. 239.

19 *Ibidem*, p. 196.

The above reflection show Rabbi Abraham Skorka not only as an eminent intellectual and teacher of Judaism but also (if not first of all) as a universal sage and a person of dialogue. His universal message, conveyed to us through his words and gestures, is as follows: draw upon the great tradition of biblical wisdom, try to get closer to God through “an act of deep introspection”²⁰, engage in a brotherly dialogue with the people around you, even if they differ from you in terms of religion. I therefore wholeheartedly support the request to confer on Rabbi Professor Abraham Skorka an honorary doctorate of the John Paul II Catholic University of Lublin, a university whose name indicated a great thinker and promoter of the Christian-Jewish dialogue with a watershed contribution. Rabbi Abraham Skorka said once, referring to the Talmud, that “each person who has taken something from the world and does not bless God, behaves as if they have stolen from God”²¹. As a Catholic community of academics, we should bless God, thanking him also for Rabbi Abraham Skorka, and we should thank the Rabbi himself for all he has done for us and for the Christian-Jewish dialogue.

20 *Reason...*, p. 40.

21 *Ibidem*, p. 54-55, 82.

Rev. Prof. Dr. Habil. Mirosław S. Wróbel
Institute of Biblical Studies of Central and Eastern Europe
The John Paul II Catholic University of Lublin

Laudation

in honour of Rabbi Professor Abraham Skorka
during the conferral on him of the honorary doctorate
of the John Paul II Catholic University of Lublin
15 October 2023 in Lublin

How blessed is anyone who rejects the advice of the wicked and does not take a stand in the path that sinners tread, nor a seat in company with cynics, but who delights in the law of Yahweh and murmurs his law day and night. Such a one is like a tree planted near streams; it bears fruit in season and its leaves never wither, and every project succeeds (Ps 1:1-3)

In the Prologue to the Book of Psalms we can find the key to a deeper insight into the blessed life of Rabbi Prof. Abraham Skorka, a man who walks the path of Truth, who loves the word of God, and who embodies God's Shalom. It is with great appreciation and joy that we accept the resolution of the Senate of the John Paul II Catholic University of Lublin, at the request of the Council of the Institute of Philosophy, to confer the

title of Doctor Honoris Causa of the Catholic University of Lublin on this extraordinary Person.

A man who walks the path of Truth

Rabbi Abraham Skorka was born on 5 July 1950 in Buenos Aires, Argentina, but has Polish roots, as his grandmother and mother were born in Łódź and his father in Końskie. In his life, he has harmoniously combined *ratio et fides* (reason and faith). On the one hand, he has received a very good education in the sciences (doctorate in chemistry at the University of Buenos Aires), and on the other hand, he is an eminent expert in biblical and rabbinic literature (studies at the Seminario Rabinico Latinoamericano in Buenos Aires, the Jewish Theological Seminary in New York, lectures at Buenos Aires University, at Gratz College, at Saint Joseph University in Philadelphia, at Georgetown University in Washington, D.C.). His holistic approach to reality is demonstrated by his publications, which address issues ranging from biophysics to biblical spirituality, Talmudic wisdom, and Jewish law. He could pass on his wisdom to the community of the Benei Tikvah synagogue by serving as rabbi, as well as to the students of the Seminario Rabinico Latinoamericano by serving as rector, and to all those interested in legal issues by serving as president of the Latin American rabbinical court.

In his attitude one can clearly see the pursuit of Truth, which does not dissolve in subjective hypotheses and a priori assumptions, but has its source in the God of Abraham, Isaac, and Jacob. His approach to searching for Truth opens him up to the other person, in whom he is able to see dignity and value, regardless of religious beliefs, political views, and social conditions. He is able to see in everyone a person who is created in the image and likeness of God. In an interview, he stressed poignantly: “Every person, every human life is a source of holiness, a spark of God himself. This is the teaching of the Gospel of Jesus, a similar view was expressed by Rabbi Akiva, a similar view can be found in the Hebrew Bible”. This

attitude shapes in him a man capable of dialogue with anyone who, in freedom and sincerity of heart, seeks answers to the most profound questions. This is the essence of his friendship with Jorge Mario Bergoglio - Pope Francis - which has lasted for so many years and is bearing blessed fruit for Christian-Jewish dialogue in the contemporary world. The mutual trust and authentic relationship between the Peter of our times and Rabbi Abraham exemplifies a dialogue that inspires and strengthens both Christian and Jewish communities. Rabbi Abraham Skorka's great inspiration in his quest for Truth is Abraham Joshua Heschel and Karol Wojtyła - John Paul II - the illustrious Patron of our *Alma Mater*. Today, these great Seekers of Truth rejoice that through the person of Rabbi Abraham Skorka, not only the Catholic University of Lublin, but also the whole Church and all the followers of Judaism are offered an example of genuine building of bridges of mutual understanding, respect, and friendship. Today, in the presence of Rabbi Abraham Skorka, a man who walks down the path of Truth, the words of John Paul II uttered here, in our University, on 9 June 1987, resound with ever greater urgency: "University! Serve the Truth! If you serve Truth, you serve Freedom. You serve the Liberation of Man and Nation. You serve Life!".

A man who delights in the word of Yahweh

Rabbi Abraham Skorka as a man of God (Hebrew *Ish Elohim*) rejoices in the voice of the Almighty One. For him, the word of God has supreme value, because the word marks an encounter between God and man and establishes a bond that reaches into the depths of the human person. It is a bond of love, a union of two people who love each other. Through His word, God calls man and waits for his response, which can lead to Truth or to illusion. The word expresses God's intention and is never uttered in vain. It has a saving power that transforms earthly reality. The word reveals God's intention for the world and humanity and His will. Through the word, God's will in the world is recognised. This was

beautifully conveyed by the prophet Isaiah: “For, as the rain and the snow come down from the sky and do not return before having watered the earth, fertilising it and making it germinate to provide seed for the sower and food to eat, so it is with the word that goes from my mouth: it will not return to me unfulfilled or before having carried out my good pleasure and having achieved what it was sent to do” (Is 55:10-11).

Rabbi Abraham Skorka's attitude of openness and dialogue finds its source in his love of the word of the Lord. This allows him to better know and understand the other person one may encounter on the path of life. The 2010 book *On Heaven and Earth*, published in Buenos Aires, a record of a conversation between Cardinal Jorge Bergoglio and Rabbi Abraham Skorka, brings a concept of dialogue espoused by Rabbi Abraham: “True dialogue is based on the assumption that we seek to know and understand the interlocutor and define the essence of the life of a thinking man, as identified by Ernesto Sabato in the prologue to a collection of essays *One and the Universe*: “Man ventures into unknown lands, tries to get to know people, poses questions to nature, and seeks God only to realise that the spectre they have chased has been him or herself” (*On Heaven and Earth*, p. 6). In multiple articles in *La Nación* daily and in *L'Osservatore Romano*, as well as in his 2021 book *Returning to Life after the Storm: Hope and Wisdom from Jewish Sources*, Rabbi Abraham Skorka highlights the role of the Christian-Jewish dialogue, which has a fundamental impact on the attitudes and the correct hierarchy of values in 21st-century society.

Prayer is the source of Rabbi Abraham's passion for the word of the Lord. His spiritual master Rabbi Abraham Joshua Heschel passed on to him the thought that underpins his spirituality: “Truly, there is something much greater than my desire to pray, namely that God wants me to pray. There is something far greater than my desire to believe, namely, that God wants me to believe. How insignificant is my prayer in the midst of the processes taking place in the universe, unless God wants me to pray!” (*Man's Quest for God: Studies in Prayer and Symbolism*). In his publications and lectures, Rabbi Abraham Skorka stresses that genuine

spirituality originates in the love of the Divine word, which helps to recognise the will of the Almighty.

A man who lives his life according to God's Shalom

Recognising God's will helps Rabbi Abraham Skorka to be fruitful and to communicate God's Shalom/Peace, so much needed in the modern world. This is eloquently confirmed by the fact that today Rabbi Abraham is being honoured with his seventh honorary doctorate. Previously, such honours have been bestowed on him by the following universities: The Jewish Theological Seminary of America (2011), Pontifical Catholic University of Argentina (2012), Sacred Heart University (2013), Holy Family University (2021), Saint Joseph's University (2022), and the University of Trnava (2023). Rabbi Skorka is a recipient of a number of awards and distinctions. Of unique significance is the title "Man of Reconciliation", conferred upon him in 2015 by the Polish Council of Christians and Jews. In 2017, he received the prestigious Jan Karski Eagle Award. Many people around the world recognise that the life and teaching of Rabbi Abraham Skorka is clear and coherent, an eloquent testimony of and inspiration for building an attitude of respect, tolerance, and reconciliation. During the conference "Memory-Dialogue-Reconciliation. Spiritual Dimensions of Forgiveness", held in Kielce in 2016, Rabbi Abraham Skorka appealed: "We must build bridges so that Poles and Jews can feel brotherhood... We can get to know one another only through dialogue demonstrated in words and deeds, appearance, and attitudes. Biblical Hebrew teaches us that the word to know can be synonymous with the word *to love*".

Today our Alma Mater hosts an extraordinary event, awarding its honorary doctorate to Rabbi Abraham Skorka. After Elio Toaff, the Chief Rabbi of Rome, who received an honorary doctorate at the Catholic University of Lublin in 2000, Prof. Abraham Skorka is the second rabbi to receive this highest university dignity. This is a sign of the openness

of our University to dialogue and the building of brotherhood, which appear to be the *kairos* of our times. The presence at our University of the Abraham Joshua Heschel Centre for Catholic-Jewish Relations, the project known as The Aramaic Bible, which involves a critical translation of the Targum texts into Polish, as well as research within the framework of the International Centre for Research into the History and Cultural Heritage of Central and Eastern European Jews and the Laboratory for Holocaust Studies of Polish and European Jews are proof that our University does not stop at declarations and lofty words, but consistently and systematically puts into practice the Christian-Jewish dialogue. Today, here in Lublin, known as the Jerusalem of the Northern Kingdom, we too, Rabbi Abraham, wish to echo the words with which Pope Francis addresses you with such tenderness and friendship – “dear brother” (Spanish: *querido hermano*). We rejoice in the presence among us of our *querido hermano*, a man who walks the path of Truth, who delights in the word of Yahweh and who lives his life according to God’s Shalom.

Rabbi Prof. Abraham Skorka
Georgetown University, Washington D.C.

Lecture

Memories and hope

The recognition that the John Paul II University bestows on me on this day has exceptional importance in my life. It is the seventh honorary Ph.D. degree that I receive from Universities located in different countries. But this one has a very special meaning for me.

Poland was the land where my ancestors lived for generations; their culture nurtured me spiritually. My first language was Yiddish, in which I remain fluent up to the present. All that I received from my grandparents and parents was transmitted to me in that language which, although its base is medieval German, had incorporated many words from Polish, and its way of pronunciation had a strong influence from the Slavic languages.

My grandparents arrived in Argentina in the mid-1920s, as hunger and antisemitism drove them away from their homeland. I learned about the places where they were born, and I heard how many of their friends, when referring to Poland, called it “*die alte hayim*”, the old home. Polish Jewry was part of the greater Jewry of Eastern Europe, where in many quarters they continued to live as second-class citizens. The economic difficulties were many, however, their cultural development, their love

and devotion for the knowledge of the Torah in particular and knowledge in general, was enormous.

Their faith in God was an integral part of their existence. God was a Being present in their lives, to whom they prayed, begged, and with whom they discussed. From Whom they demanded justice, like Job, and in front of Whom they danced and sang, like David.

I experienced the pieces of that world, which Rabbi Abraham Joshua Heschel described so well in his book *The Earth is the Lord's*. My grandparents and parents also revealed to me that nothing was left of that world. Nazism decided that they could not share this planet with Jews. Only ashes remained of their bodies. However, their voices were not silenced, they are still in this world, and I understand that my contribution to the culture, which you are honoring on this day, is nothing more than the humble product of a reworking of their teachings.

In my childhood, the multiple messages I received were from characters that loved their Judaism and feared that after the *Shoah*, in a world where spirituality was so scarce, it would come to an end with them. I remember how the Rabbi of the temple that I frequented, a man who radiated goodness and wisdom, approached me one day, looked me straight in the eyes and said: *Remember, always have faith in the God of Israel*. Thus an older man left in the hands of a child the spiritual legacy of his entire life.

The synagogues that I attended in Buenos Aires were a replica of those in which their builders had prayed in Poland. The language in which people communicated was Yiddish, the melodies and Hebraic pronunciation of prayers, the decorations, almost everything was as it had been in their homeland. One of those temples was called "Ahavat Israel", "the Love of Israel", built to honor the memory of the Jewish martyrs of Poland during the Second World War. It was always a mystery to me what love that name referred to, whether to the love of God for the people of Israel, or to the love of Israel for God, or to the love that the Jews must show for each other. Perhaps they were referring to the three

options together, and the intention was to emphasize that while the Nazis might have destroyed Jewish bodies but the biblical message where love is one of the central elements, will persist forever.

The memory of the *Shoah* was very present in that temple. A painting was hung on one of its walls with the story of the 93 girls that the Nazis wanted to desecrate, and they chose to die with purity. Around the frame shone 93 little lights.

Upon entering the atrium of the temple on the eve of Yom Kippur, The Atonement Day, one came across metal boxes full of candles in memory of the souls of those who had departed from earthly reality. Inside the temple there were six very large candles placed in a small box on which the legend was painted: *In memory of the martyrs of Poland.*

There was not even one among those present who had not lost a family member in the *Shoah*.

What impressed me most about those people was their way of praying. They had lost many beloved relatives and friends who were massacred for the mere fact of being Jewish. God did not come to rescue them from the death camps. Yet they were there, in the synagogue. Before God. Surely many argued with God in their prayers, others, for sure, cried out from the depths of their feelings to God asking for even a sign, some kind of response. But they were there. They knew that they had to be there so that the candle of Israel's four-thousand-year-old faith did not end up being consumed.

Along with the study of science, I continued to delve into biblical and rabbinic sources, since their study is essential in the Jewish condition. Finally life led me to dedicate myself full time to the rabbinate.

One of my teachers, Rabbi Marshall Meyer, a faithful disciple of Rabbi Abraham Joshua Heschel, like other very good teachers, introduced me to the subject of dialogue. The study of Martin Buber's writings was a very useful guide in my reflections on this important issue. And a text by Heschel, *No religion is an Island*, led me to the Judeo-Catholic dialogue.

The issue of the relationship with the Jews, which had an important and very significant turn in 1965 with the promulgation of *Nostra Aetate*, like the other documents and declarations that emanated from the Second Vatican Council, were the subject of guidance and commitment for a certain number of Catholic priests in Argentina.

In my first rabbinic position, in the *Lamroth Hakol Congregation* in Florida, a town near to the city of Buenos Aires, a dialogue and meeting had already taken place between it and the *Nuestra Señora de la Guardia* parish in the same town. The spiritual leaders of both institutions, Father Leopoldo Pooli and Rabbi Paul Hirsch, in addition to the friendship forged between them, developed a great work of meeting between the respective parishioners. One of the reasons for the importance of the encounter between Jews and Catholics that I heard Pooli develop was: “you can only come to hate someone you don't know, antisemitism can only develop where the Jew is demonized for not knowing him”. Father Pooli's statement was very correct to me, although I wondered how many of the older members of the congregation perceived his words. Many of them told me how, during the first years of the Nazi regime, from one day to the next, their faithful classmates discriminated against their Jewish friends until yesterday, and the families of the neighborhood did the same with their Jewish neighbors that they knew so well and with whom they fraternized.

I had many interfaith encounters with different priests. Many were very significant. But the dialogue that I began to develop with the then Archbishop of Buenos Aires, Mario Jorge Bergoglio, was exceptional. We understood that a real turning point in Judeo-Catholic relations requires much more than just meetings: it demands insights based on Moral Grandeur and Spiritual Audacity.

He prefaced a book of mine that deals with faith in the present. In turn, I prefaced an authorized biography of him prepared by two journalists. We wrote a dialogue book together and recorded 31 programs for the archbishop's channel. I estimate that it was the first time in two thousand

years that a cardinal archbishop of one of the most important cities in the world with a strong Catholic tradition, did such a thing together with a Rabbi.

Verses 65:2-3 of the book of the prophet Isaiah inscribed in Hebrew and Latin on the facade of the Church of *San Gregorio della Divina Pietà* at the entrance to the Ghetto in Rome, are a testimony to the controversies that separated Jews from Christians for two thousand years: “I spread out my hands all the day to a rebellious people, who walk in a way that is not good, following their own devices; a people who provoke me to my face continually, sacrificing in gardens and making offerings on bricks”. For centuries, Christian priests preaching in synagogues declared the truth of Christianity and the errors of Jews to their captive audiences.

But now, on two occasions I invited the then Archbishop of Buenos Aires to address a message to the members of my congregation and to the Jews of Buenos Aires in general at the *Selichot* service that serves as an introduction to the high holidays (September 11, 2004; September 8, 2007). Those nights represented a major turning point in the history between the Church and the Synagogue. The disputes between the two, of which we have evidences beginning in the 2nd century CE and lasting until the 20th century, were for the first time turned into dialogue.

On October 11, 2012, the Pontificia Universidad Católica Argentina conferred on me an honorary doctorate. The Great Chancellor of the University was Jorge Bergoglio and its Rector, Victor Fernández. It was one of the central points of the act in which the 50th anniversary of the initiation of the sessions of the Second Vatican Council was celebrated. The Argentine Catholic Church, of which Bergoglio was one of the most important leaders at that time, produced a great transformation in its midst, one of the fruits of which was granting that significant recognition, for the first time to a Rabbi, for his contributions to the culture of the city of Buenos Aires. The many Jews, who attended the event, including survivors of the *Shoah*, were shocked by what they had experienced. It was a vivid contrast to the horrors they had experienced

as part of a two-thousand-year history of disagreements between Jews and Christians.

The harsh accusations with which Christianity stigmatized the Jewish people formed in the conscience of many the stereotype of the evil Jew, on which multiple forms of anti-Judaism developed, Nazism being its most tragic and cruel manifestation.

At the end of the Second World War, many intellectuals, such as Jules Isaac, and Jewish leaders such as Aryeh L. Kubovy (Leon Kubowitzki), had asked the then Pontiff Pius XII for a magisterial document or doctrinal teaching of the Catholic Church, to clearly establish that the Jewish people cannot be accused of being deicidal and that such an accusation must be eradicated in all its forms and expressions from Christian theology and tradition. They asked for a document that condemns all expressions of hatred against the Jews.

It was Pope John XXIII who responded positively to those imperative needs by introducing the question of the relationship with the Jews among the topics that should be dealt with at the Second Vatican Council. This was the beginning of the gestation of the *Nostra Aetate* declaration that came to serve as a foundation stone for the later rapprochement between Jews and Catholics.

The pontiffs who followed Pope John the Good deepened this relationship. Francis continued along this path and, by God's design, we walked part of it together. The recognition that you are giving me is for the achievements of a work carried out by two men, who knew how to draw upon the efforts of many others who dreamed and fought to create a different human reality, without hatred and contempt.

To honor me with this recognition, you have kindly invited me to Lublin, the city that was home to so many Jewish sages, where Rabbi Yehuda Meir Shapiro founded one of the most important rabbinic schools in the world. Only ghosts remained of the Lublin Jews after the Second World War. Very close to here is the Majdanek death camp, with its monument to the ashes of those who were killed there. In this

place you have created the Rabbi Abraham Joshua Heschel Center for Catholic-Jewish Relations, which marks a turning point for the creation of a different reality.

Joseph Papernikoff, a great Yiddish writer born in Warsaw in 1893, published in 1945 in Tel Aviv, a book of poems about the *Shoah*, named: "*Mayn brenendiker shtam*" (My Torrid Lineage), in which he included one that became very famous: *Unter di Poylishe grininke beymelekh* (Under the little green trees of Poland)

*Under the little green trees of Poland
Little Moishe, little Shlomo are playing no more,
Little Sarah, little Leah are playing no more,
Not in the grass, not in the snow.
No longer heard are the young Jewish voices
Of daredevil Motel and Simon the prankster
Their scuffed, dirty faces told of their valor
Spoke of their exploits and dreams of adventure
The green trees of Poland are now in mourning
Dead are the old Jewish houses and dwellings
Dead are the little streets, lying in ruins
Where children like mice hid from the villain
Jewish children with large eyes
Shining black eyes, yet dark and foreboding
Eyes filled with panic, suspicion, despair
Struck down by the brown disaster*

Can we today, in our time, join together not only to imagine but actually to build a future in which "Under the little green trees of Poland, little Moishe, little Shlomo are playing again"? Thank you for allowing me to share these memories and hopes with you today.

Spis treści

Uchwała Senatu _____	7
Ks. prof. dr hab. Mirosław Kalinowski	
Słowo Rektora KUL _____	9
Prof. dr hab. Stanisław Krajewski	
Opinia _____	15
Prof. dr hab. Jacek Wojtysiak	
Opinia _____	23
Ks. prof. dr hab. Mirosław S. Wróbel	
Laudacja _____	31
Rabin prof. Abraham Skórka	
Wykład _____	37

Contents

The Resolution of the Senate	51
Rev. Prof. Dr. Habil. Mirosław Kalinowski	
Rector's foreword	49
Prof. Dr. Habil. Stanisław Krajewski	
Opinion	55
Prof. Dr. Habil. Jacek Wojtysiak	
Opinion	63
Rev. Prof. Dr. Habil. Mirosław S. Wróbel	
Laudation	71
Rabbi Prof. Abraham Skorka	
Lecture	77

